

Odnos Europske unije prema trgovini ljudima u svrhu prostitucije

Zeneral, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:844696>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-15**



Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)



Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Andrea Zeneral

ODNOS EUROPSKE UNIJE PREMA TRGOVINI
LJUDIMA U SVRHU PROSTITUCIJE

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2017.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

ODNOS EUROPSKE UNIJE PREMA TRGOVINI
LJUDIMA U SVRHU PROSTITUCIJE

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: dr. sc. Lidija Čehulić Vukadinović

Studentica: Andrea Zeneral

Zagreb

Rujan, 2017.

Izjavljujem da sam diplomski rad "Odnos Europske Unije prema trgovini ljudima u svrhu prostitucije", koji sam predala na ocjenu mentorici dr. sc. Lidiji Čehulić Vukadinović, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTSbodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Andrea Zeneral

Kazalo

UVOD	1
ODREĐENJE POJMOVA	2
TRGOVINA LJUDIMA	2
PROSTITUCIJA	6
STATISTIKA I TRGOVINA LJUDIMA	8
EUROSTAT	9
LEGISLACIJA EUROPSKE UNIJE	12
LEGISLACIJA UN-A	13
KONVENCIJA VIJEĆA EUROPE	14
RELEVANTNE AGENCIJE EUROPSKE UNIJE	15
FRONTEX	17
EUROPOL	20
TRI POLICY MODELA ZAKONSKE REGULACIJE PROSTITUCIJE PRISUTNA U EU 21	
ŠVEDSKA	24
NIZOZEMSKA	26
HRVATSKA	28
ZAKLJUČAK	31
POPIS LITERATURE	34
IZVORI	36
SAŽETAK	37
SUMMARY	38

Popis tablica

TABLICA 1 REGISTRIRANE ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA PO RODU.	11
TABLICA 2 ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA U SVRHU SEKSUALNOG RADA PO RODU	11

UVOD

Trgovina ljudima ili *trafficking* ozbiljan je problem koji pogađa veliki broj ljudi diljem cijeloga svijeta. Globalizacijom i povezivanjem, djelatnosti crnoga tržišta pronalaze nove kanale i metode opstanka i širenja te se protiv njih ne može boriti djelovanjem na teritoriju samo jedne zemlje. Liga naroda prva je pokušala međunarodno urediti zakon o suzbijanju trgovine ljudima, a njena organizacija "nasljednica", Ujedinjeni narodi (UN) nastavila je u tom smjeru. Europska Unija (EU) također se posvetila borbi protiv ovog fenomena "modernog ropstva". Ona se zalaže za zaštitu ljudskih prava svojih stanovnika, kao i stanovnika ostatka svijeta, što znači da je dužna raditi na suzbijanju fenomena trgovine ljudima kroz suradnju svojih 28 država članica.

Trgovina ljudima podrazumijeva eksploataciju osobe koja se može manifestirati u nekoliko oblika, a koji se često i preklapaju te se osobu može eksploatirati na više načina istovremeno. Najčešći način eksploatacije žrtava trgovine ljudima jest eksploatacija za prostituciju i seksualni rad. Upravo će se zato ovaj rad fokusirati na trgovinu ljudima u svrhu prostitucije. Žrtve trgovine ljudima najčešće su osobe ženskoga roda te će se zato ovaj rad također više, ali ne i isključivo, orijentirati na žensko iskustvo. Eksploatacija djece neće se zasebno promatrati zbog ograničenosti prostora za tako obuhvatnu temu.

Problemsko pitanje koje se postavlja je kojem bi od ovih modela Europska Unija trebala težiti u slučaju odluke o harmonizaciji legislacije o prostituciji kako bi se što uspješnije radilo na suzbijanju trgovine ljudima. Teza ovoga rada jest da je trgovina ljudima u svrhu prostitucije jako profitabilna i raširena djelatnost crnoga tržišta te da se potražnja za trgovanim ljudima, na žalost, nikada neće moći u potpunosti iskorijeniti, ili barem ne u skoroj budućnosti, te je zato najefikasniji *policy* model regulacije prostitucije onaj koji će dovesti do najefikasnijeg otkrivanja žrtava kako bi im se moglo što prije pomoći te u što većem opsegu kazneno progoniti počinitelje. Očekuje se da je to upravo Nizozemski model legalizacije.

Prvi dio rada bavit će se određenjem pojmova trgovine ljudima i prostitucije, što je vrlo bitno za shvaćanje cjelokupnog problema. Trgovina ljudima definira se po svjetski prihvaćenoj formulaciji Protokola za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom, kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta. Iznosi se kompleksnost razumijevanja dobrovoljne i prisilne prostitucije, što je bitna stavka za prepoznavanje slučajeva *trafficking*-a. Treće poglavlje iznijet će problematiku prikupljanja statističkih podataka o trgovini ljudima i objasniti zašto je to vrlo teško napraviti na globalnoj razini i zašto je egzaktno podatke te vrste nemoguće pronaći.

Analizirat će se službene statistike i podaci Eurostata, Statističkog ureda Europske Unije, kojima se također treba rukovati s oprezom iz više razloga. Kao prvo, sve države članice nisu uspjele dostaviti Eurostatu sve podatke za svaku istraživanu kategoriju. Kao drugo, veći registrirani broj žrtava trgovine ljudima u jednoj državi ne znači da je u toj državi nužno veća koncentracija organiziranog kriminala i žrtava *trafficking*-a, već može značiti samo to da se u toj državi članici žrtve efikasnije otkriva. Iz tih se razloga komparacija među državama na osnovi statističkih podataka o registriranim uzorcima trgovanja ljudima ne preporučuje. Relevantna legislacija o trgovini ljudima za Europsku Uniju proučit će se u četvrtom poglavlju. Budući da Unija pokušava izbjeći duple regulacije, borbu protiv trgovine ljudima koordinira direktivama, a vodi se ponajviše Konvencijom Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta te Konvencijom Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima. Nakon toga, proučit će se uloga relevantnih EU agencija kroz koje Unija djeluje u svrhu prevencije i suzbijanja *trafficking*-a. Uloga FRONTEX-a bitna je u suvremenim okolnostima povećanih migracija prema Europskoj Uniji koje otvaraju nove ilegalne i legalne puteve trgovcima ljudima za krijumčarenje žrtvi unutar granica Unije. EUROPOL je bitan za asistenciju i koordinaciju međudržavnih istraživanja koja su ključna za uspješno otkrivanje organiziranog kriminala. Konačno, šesto će poglavlje prikazati tri različita *policy* modela regulacije prostitucije prisutna među državama članicama Europske Unije. Ti modeli imaju različit utjecaj na otkrivanje trgovine ljudima u svrhu prostitucije i prikazat će se na primjerima Švedske, koja promovira abolicionistički model regulacije prostitucije, Nizozemske, zemlje poznate po svojoj legalizaciji prostitucije te na kraju Hrvatske, koja je pak prihvatila prohibicionistički *policy* model regulacije prostitucije.

ODREĐENJE POJMOVA

TRGOVINA LJUDIMA

Fenomen trgovine ljudima nije jednostavno definirati. Mnogo se organizacija i dionika pokušalo postaviti kao autoritet pri opisivanju te pojave. Danas, opće je prihvaćena definicija Ujedinjenih Naroda. U članku 3, stavku (a) Protokola o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovanja ljudima, pogotovo ženama i djecom iz 2000. godine, ili tako zvanog Palermo protokola, koji nadopunjuje Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, tako stoji: "Trgovanje ljudima znači regrutiranje, transport, organiziranje prijelaza, skrivanje ili prihvata osoba, koristeći se prijetnjom ili upotrebom sile ili drugih oblika prinude, otmicom, prijevarom, obmanom, zlouporabom ovlasti ili položaja

ranjivosti ili davanjem odnosno primanjem novca ili usluga za postizanje dobivanja pristanka osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom u svrhu iskorištavanja. Iskorištavanje uključuje, najmanje, iskorištavanje prostitucijom osoba ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili radnje slične ropstvu, podčinjavanje ili odstranjivanje organa". Iz ove je definicije vidljivo kako se trgovina ljudima, *trafficking*, može odvijati iz više ciljeva zarade na drugoj osobi. Tako se, kada se govori o trgovini ljudima, najčešće (ali ne i jedino) govori o trgovini ljudima u svrhu prostitucije, prisilnog rada te trgovine organima.

Trgovanje ljudima ili *trafficking* po jedna je od najisplativijih djelatnosti crnog tržišta, uz trgovinu drogom i nelegalnu trgovinu oružjem. Prema raznim istraživanjima (Eurostat, 2013. 2015., FBI 2015.) prostitucija je najčešći oblik eksploatacije žrtve *traffickinga*. Derenčinović (2010: 2) je u svojem radu zanimljivo sažeo zašto je realnost najvjerojatnije takva te primjećuje: "Naime, teško je osporiti bešćutnu tvrdnju da je ljudsko biće jedina roba koju vlasnik može prodati više puta". Uz to, naspram trgovine drogom i oružjem, trgovina ljudima donosi minimalne rizike jer je, upravo zato što je u pravnoj praksi često nemoguće jasno i konačno povući granicu između dobrovoljne i prisilne prostitucije, granica između trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja i seksualnog rada u puno slučajeva nejasna. Ono što potiče ovaj tako zvani suvremeni oblik ropstva jest i činjenica da, "Čak i kada postoje dobri zakoni, trgovina ljudima smatra se puno manjim zločinom od krijumčarenja oružjem ili drogama, pa je stoga nisko na listi prioriteta policijskih snaga u većini izvorišnih i odredišnih zemalja" (Malarek, 2006: 112), a realnost je takva da se tek u zemlji odredišta zločin može otkriti, i to onda kada već nastupi akt iskorištavanja osobe. Prije toga, zločin je teško otkriti te se može govoriti samo o namjeri iskorištavanja, te se počinitelja najčešće može optužiti samo za krijumčarenje (*smuggling*) osoba preko granice, o čemu će se govoriti u narednim poglavljima. Iznesene su procjene Ujedinjenih Naroda da je svrha oko 79% ukupnog trgovanja ljudima upravo seksualno iskorištavanje (Matak i Vargek, 2012: 70).

Definicija trgovine ljudima Palermo protokola može se raščlaniti u nekoliko aspekata. Tako Derenčinović (2010: 2) razlikuje tri konstitutivna elementa trgovine ljudima koji su direktno spomenuti u njoj: "Prvi element su modaliteti radnje (*activities*) koji su sukladno članku 3. Protokola za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom, kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta određeni kao 'vrbovanje, prijevoz, transfer, pružanje utočišta i prihvata osoba'. Drugi element su sredstva (*means*) koja su u navedenom Protokolu određena kao 'prijetnja ili uporabe sile ili drugih oblika prinude, otmica, prijevara, zloraba ovlasti ili

položaja bespomoćnosti ili davanje ili primanje plaćanja ili sredstava da bi se postigla privola osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom'. Treći element (purpose) je namjera kojom počinitelj ostvaruje radnju počinjenja, a to je iskorištavanje (izrabljivanje)".

Modaliteti radnje kao prvi element ključni su za uspješno izvršenje *trafficking*-a. Žrtve trgovine ljudima za svrhu prostitucije vrbuju se na niz zapanjujuće razrađenih i organiziranih načina. Od lažnih oglasa o dobro plaćenim poslovima, povratka žena koje su bile žrtve trgovanja ljudima te koje će biti oslobođene samo ako pošalju svojim izrabljivačima nove djevojke za eksploataciju, do izravnih otmica, trgovci ljudima ne prežu ni pred čime. Moguće je i kako žrtve unaprijed znaju da će se baviti seksualnim radom, no nije im poznato pod kakvim uvjetima, to jest, da će biti izrabljivane. Nakon vrbovanja slijedi transfer osoba koji uključuje ili potplaćivanje izdavatelja viza i uvjeravanje djevojaka da traže radnu vizu (te nakon isteka te iste vize nestaju u podzemlju ilegalne imigracije) za poslove za koje djevojke ne shvaćaju da ne postoje ili ilegalno krijumčarenje razrađenim tokovima prema zemljama odrednicama. Odredišta su najčešće ilegalni i legalni bordeli ili prenapučeni stanovi gdje se osobe drže kao seksualni robovi i robinje. Od sredstava, kao drugog modaliteta, posebno su šokantne prakse 'pripitomljavanja' za kasnije bavljenje prostitucijom, gdje se osobu siluje i lomi daljnji otpor zastrašivanjem, bilo prijetnjama njima osobno ili njihovim obiteljima. Treći element, iskorištavanje, jasan je sam po sebi: osobe se iskorištava kao prostitutke i seksualne robove ili robinje za osobni profit njihovih izrabljivača. Budući da su žrtve, pod prijetnjom svodnika, a uplašene navodima o korumpiranosti policije, prisiljene glumiti zadovoljstvo svojim poslom, klijenti su rijetko svjesni da primaju seksualnu uslugu od osobe koja je žrtva prisilne prostitucije. Čak i na onim mjestima gdje se to zna, za ravnodušnost prema *trafficking*-u okrivljuje se rasizam: "Činjenica da je rasizam – bolje one nego naše djevojke – stvarnost u mnogim zemljama, objašnjava raširenu ravnodušnost prema žrtvama trgovine na svim razinama vlasti" (Malarek, 2006:118). Zato je lako sve seksualne radnice i radnike stigmatizirati i dehumanizirati, čak i na onim mjestima gdje se zna da su žrtve *trafficking*-a. Matak i Vargek uzroke *trafficking*-a vide i u rodnim odnosima u suvremenom svijetu, što približava problematiku trgovine ljudima problematici prostitucije, dodatno zamagljujući granicu između te dvije pojave: " (...) mi ćemo imati trgovane, izigrane i eksploatirane žene toliko dugo dok bogati muškarci budu smatrali kako je u redu nastaviti eksploatirati mlade žene" (Matak i Vargek, 2012: 64).

Kada se govori o trgovini ljudima u svrhu prostitucije, najčešće se govori u ženskome rodu upravo zbog toga što se žene žrtve trgovanja ljudima najčešće eksploatira za seksualni rad.

Dugo vremena, *trafficking* se shvaćao isključivo kao ilegalno premještanje i trgovina mladim, bijelim ženama u svrhu prostitucije. Naime, krajem 19. stoljeća u Zapadnoj Europi i Sjedinjenim Američkim Državama počeli su se buditi pokreti za suzbijanje bijelog ropstva, to jest otimanja i premještanja bijelih djevojaka i žena kako bi se iste eksploatiralo za prostituciju. Mediji su pomogli ovu situaciju kreiranja moralne panike. Kasnija istraživanja otkrila su da obujam trgovine "bijelim robljem" nije bio tako ekstenzivan kako su mediji senzacionalistički objavljivali, već se stvorila panika zbog sve češće migracije žena koje su putovale bez muške pratnje iz siromašnijih zemalja ili siromašnijih, ruralnih krajeva u državi prema bogatijim zemljama i gradovima u kontekstu industrijalizacije, s tim da su neke od tih žena bile dobrovoljne seksualne radnice. Kako bi se zastrašilo mlade žene od migriranja bez muškog nadzora, te ih se zastrašilo od međurasnih odnosa te izvanbračnih spolnih odnosa, stvarani su preuveličani mitovi o otmicama mladih i nevinih bijelih djevojaka za seksualnu industriju. Osim gušenja prava slobodnog kretanja ženama, tako se gušilo glasove seksualnih radnika i radnica osuđujući ih i diskriminirajući ih u njihovim ljudskim pravima ("Povijesno, naponi za borbu protiv trgovine ljudima završili su opravdavanjem represivnih mjera spram prostitutki samih u ime 'zaštite' žena i djece", Doezenia, 2002: 21). Također, diskriminiralo se iskustvo pripadnica crne rase, koje su u svojoj situaciji ropstva doživljavale visoki nivo seksualne eksploatacije. Rasizam se očitovao i u senzacionalističkim i neutemeljenim tvrdnjama da su pripadnici crne rase najveći potražitelji bijelih seksualnih robinja. 1904. u Parizu je nastao prvi Međunarodni sporazum za suzbijanje trgovine bijelim robljem. Ovaj dokument je osudio međunarodno vrbovanje za prostituciju, no nije izjednačio prostituciju i trgovinu bijelim robljem budući da su tada neke zemlje legalno regulirale bavljenje prostitucijom. 1921. Liga naroda je termin "bijelo roblje" zamijenila izrazom "žene i djeca", te je nastala Međunarodna konvencija za suzbijanje trgovanja ženama i djecom koja je uključila i trgovanje dječacima. Eksplicitna veza u legislaturi između prostitucije i *trafficking*-a napravljena je 1933. u Međunarodnoj konvenciji o suzbijanju trgovine punoljetnim ženama Lige naroda. Ova je konvencija prihvatila abolicionistički pogled na prostituciju, to jest, kriminalizirala je bilo koga tko je omogućavao ili poticao žene na bavljenje prostitucijom, bez obzira na dobrovoljni pristanak "žrtve" ("Anti-prostitucijski feministički pristup pružio je određenu imperijalističku buržoasku logiku ranim anti-*trafficking* kampanjama, koja se, (...), nastavila preklapati s političkom agendom i ideologijom Kršćanskih konzervativaca", Kempadoo, 2005: xi). Takav diskurs nastavljen je kroz djelovanje UN-a te 1949. nastaje Konvencija o suzbijanju trgovine ljudima i eksploatacije prostitucije drugih, koja je prvi put napustila rodno određeni diskurs, no i dalje ponajviše govori o ženama i djeci. Unatoč tome, zadržalo se poimanje svih osoba koje

se bave prostitucijom kao "žrtvi", propuštajući prepoznati važnost faktora prisile ("Stranke ove Konvencije slažu se da kažnjavaju svaku osobu koja, kako bi zadobila strasti drugoga: (1) Nabavlja, privlači ili vodi, u svrhu prostitucije, drugu osobu, čak i uz suglasnost te osobe; (2) iskorištava prostituciju druge osobe, čak i uz suglasnost te osobe", Konvencija o suzbijanju trgovine ljudima i eksploatacije prostitucije drugih, članak 1).

Nakon te konvencije, uslijedilo je zatišje o problemu *trafficking*-a, vjerojatno zbog usredotočenosti na događaje Hladnoga rata. No, nevladine organizacije nastavile su se baviti ovim problemom, te su se radom sa seksualnim radnicima i radnicama počeli javljati neki novi pogledi na aspekt pristanka u prostituciji ("Štoviše, počela je izvirati druga feministička perspektiva, utemeljena u osnovnim aktivnostima i akcijskim istraživačkim projektima s 'trgovanim ženama', poglavito u i iz globalnog Juga" Kempadoo, 2005: xi). Uvidjelo se kako, kriminalizacijom svih oblika prostitucije, prijestupi i nasilje nad seksualnim radnicima i radnicama ostaje izvan dohvata zakona te tako njihova ljudska prava bivaju narušena, a oni daljnje diskriminirani. Feministi i feministice uskoro su se podijelili u dva tabora: abolicioniste, koji se zalažu za to da prostitucija uvijek podrazumijeva eksploataciju, te zagovaratelje ljudskih prava ("human rights feminists") koji se bore za prepoznavanje prostitucije kao legitimne djelatnosti kada se za bavljenje istom ne primjenjuje prisila. Sukob ovih različitih perspektiva kulminirao je u procesu izrade Protokola za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom (Palermo protokol) Ujedinjenih naroda, i rezultirao time da se u tom istom protokolu trgovina ljudima napokon razdvoji od regulacije prostitucije. Palermo protokol je redefinirao shvaćanje trgovine ljudima priznajući da se ljudima može trgovati i za svrhe koje nisu prostitucija te da žrtve ne moraju biti samo žene i djeca, već to mogu biti i muškarci.

PROSTITUCIJA

Način definiranja prostitucije često ovisi o sociokulturnom načinu shvaćanja prostitucije u određenoj državi, što naposljetku rezultira i različitim načinima zakonske regulacije i odnosa prema njoj. Kada se sažme srž te djelatnosti, prostitucija označava razmjenu seksualnih usluga za (novčanu) naknadu. Tako pojednostavljeno, zvuči poput bilo koje tržišne razmjene i zato može zbuniti činjenica da se prostituciji često pridaje negativna moralna konotacija. Po Kriminalističkom rječniku u autorstvu Modlyja i Koraljića, prostitucija je "...negativna društvena pojava, odnosno socijalnopatološka pojava, poznata od najstarijih vremena, u različitim sredinama i s vrlo različitim društvenim vrednovanjima. Prostitucijom se bavi ženska

ili muška osoba koja za novčanu ili drugu naknadu bludniči s unaprijed neodređenim krugom osoba" (Modly i Koraljić, 2002: 521). Ova definicija prostituciju opisuje kao moralno negativnu pojavu. Ono što je kod nje problematično jest to što razmjenu seksualne usluge za novčanu naknadu neke osobe shvaćaju kao prodaju "ljudskog tijela", a ta činjenica pokreće niz moralnih pitanja i pitanja ljudskih prava, pogotovo uzevši u obzir raširenost prostitucije u vremenu i prostoru, kako one dobrovoljne, tako i prisilne.

Prostitucija je jedna od visoko rizičnih djelatnosti. Uz nju se vežu opasnost od nasilja, silovanja, spolno prenosivih bolesti i društvene stigmatizacije. Razlozi ulaska u prostituciju su raznoliki, ali dominiraju oni socioekonomski. Tako Zorko (2006: 225) ističe da razlozi ulaska u prostituciju "...izviru iz ekonomske nejednakosti u društvenim slojevima kao i ekonomske nejednakosti među spolovima (pri čemu su žene u nepovoljnijem položaju)." Pajnik (2013: 265) vidi problem rodne nejednakosti kao pozadine loše ekonomske situacije žena u prostituciji kao važan faktor opstanka prostitucije: "Glavni razlog za prostituciju je iskorištavanje pozicije žene u određenom kontekstu rodnih odnosa. Na rodnoj bi jednakosti trebao biti veći naglasak u smislu većeg zapošljavanja žena u određenim sektorima". Ovaj je problem možda i najbolje opisala jedna od prostitutki koju je Pajnik (2013: 265) intervjuirala u svrhu svojeg istraživanja: "Žene žele biti financijski neovisne. Ne žele to [prostituciju] kao profesiju. Žene zarađuju manje od muškaraca, iako imaju isto obrazovanje i posao. Mislim da ih je mnogo ovisno o partneru, dečku ili mužu, ali ne žele to; žele biti neovisne i ovo je način da se više zaradi".

Naravno, ponude ne bi bilo da nema potražnje. U prilog ovome modelu rodne neravnopravnosti po kojemu je prostitucija možda i jedina alternativa nekim ženama naspram siromaštva govori i podatak da po nekim istraživanjima, na primjer, onome koje je provela Pajnik, muškarci čine 95% ukupnog broja klijenata seksualnih usluga (Pajnik, 2013: 262). Tako one čak i kada ne žele ovisiti o partnerima i dalje ostaju ovisne o muškarcima koji plaćaju njihove usluge, što nastavlja obrazac rodne dominacije, iako to samo po sebi nije razlog korištenja usluga prostitutki, već kontekstualna okolnost. Kada se govori o klijentima, Zorko (2006: 226) navodi da su najčešći razlozi kupovanja seksualnih usluga "nerazmjer muških i ženskih osoba u zajednici (primjerice vojnici, pomorci, muški industrijski radnici itd.), jednostavnost (nije se potrebno upoznavati ili udvarati, nepostojanje osjećaja itd.), psihički i spolni poremećaji, asocijalnost, niska moralna razina i način života odnosno zabave".

U seksualnom radu, svačija je priča posebna te postoji više vrsta prostitucije. Milivojević, Antoliš, Mihajlović i Štrk (2013: 285) prostituciju dijele:

- Prema spolu: muška i ženska
- Prema dobi: dječja, maloljetnička i odrasla
- Prema uzroku i okolnostima: dobrovoljna i prisilna
- S obzirom na trajanje i učestalost: povremena i stalna (profesionalna)
- Prema stupnju organiziranosti: samostalna i organizirana (javnom kućom ili od strane svodnika)
- Prema socijalnom statusu klijenata: niska ili ulična, srednja i visoka.

Posebno je problematično razdvajanje dobrovoljne i prisilne prostitucije. Najproširenije je shvaćanje da je prisilna prostitucija "...pružanje seksualnih usluga pod prinudom (prijetnjama, iznuđivanjem ili nasiljem)" (Matak i Vargek, 2012: 66). Dobrovoljnom prostitucijom ili seksualnim radom smatra se slobodan izbor zaposlenja i primanje novčane naknade za njega, s mogućnošću prestanka s radom kad god osoba to poželi. Ova dihotomija u realnosti je često dovedena u pitanje. Kao što je već prikazano, socioekonomski pritisci mogu dovesti osobu do situacije u kojoj je prostitucija jedini mogući izvor zarade. Pajnik u svom istraživanju (2013: 267) ističe da većina prostitutki koje izjavljuju da je bavljenje prostitucijom njihov slobodan odabir, ističu da to ne bi radile da im to nije jedina opcija i da imaju priliku raditi nešto drugo te da nemaju namjeru baviti se prostitucijom na dugo ili neodređeno razdoblje. Ovakvome shvaćanju slobodnog izbora može se uputiti kritika da su u jednakoj situaciji svi oni koji biraju poslove koje ne bi prihvatili da nisu u lošem ekonomskom stanju, no ti poslovi rijetko uključuju i visoku rizičnost, možda čak i psihičke posljedice te, često, rad izvan okvira zakona. Poseban je problem kada prostitutke uđu u posao sa svodnicima koji im obećaju zaradu i slobodu prestanka rada kada to poželeva, a onda počinju seksualno izrabljivati svoje radnice, oduzimajući im zaradu i prisiljavati ih na rad. Naravno, postoje seksualne radnice (i radnici) koji nisu u lošoj ekonomskoj situaciji te ne djeluju pod prisilom. Tek tada se sa sigurnošću može govoriti o istinski dobrovoljnoj prostituciji.

STATISTIKA I TRGOVINA LJUDIMA

Kada je riječ o djelatnostima crnoga tržišta i organiziranog kriminala, teško je pronaći točne podatke. Osim činjenice da se trgovina ljudima može, osim unutar granica, događati i transnacionalno, ona se odvija nelegalno, što ju čini slabo vidljivom za istraživanja i prikupljanje podataka. Podaci se mogu prikupljati samo korištenjem informacija o otkrivenim slučajevima trafficking-a te se pomoću njih donositi okvirne procjene o stvarnom opsegu

problema. No, one ne mogu biti provjerene i egzaktne pa je, kada se radi o trgovini ljudima, teško donositi zaključke s potpunom sigurnošću.

Problemi u prikupljanju podataka su raznoliki. Trgovina ljudima je zločin koji se sastoji od više faza te se stoga može preklapati s više zločina, poput krijumčarenja i ilegalnog boravka, te, naravno, prostitucije i prosjačenja (djelatnost za koju se često izrabljuje djecu) u onim državama gdje su kriminalizirani. Posljedica toga jest da se žrtve trgovine ljudima često tretira kao počinitelje, a počinitelje često osuđuje za krivi zločin jer ih je za zločin trafficking-a, zbog poteškoća u traženju svjedoka i dokaza, teško osuditi. Budući da puno država miješa podatke vezane za trgovinu ljudima, krijumčarenje i migracije, procjene i statistike često nisu valjane. Žrtve su često nevoljne obratiti se policiji zbog straha od osвете i zastrašivanja od strane počinitelja, kao i straha od kazni od strane države primateljice u slučaju da su ilegalni imigranti. Osim toga, neke države ne objavljuju podatke o trgovini ljudima zbog toga što se ti podaci vode kao povjerljivi. Neke se suočavaju s nedovoljnim kapacitetima, te, kada se podaci na razini države i uspiju prikupiti, ne može biti sigurno znači li pad statistike o obujmu trgovine ljudima stvarni uspjeh u suzbijanju organiziranog kriminala, ili samo smanjenu sposobnost lokalnih snaga u otkrivanju slučajeva trafficking-a. Kako god, sveobuhvatna globalna kvantitativna analiza teško je ostvariva.

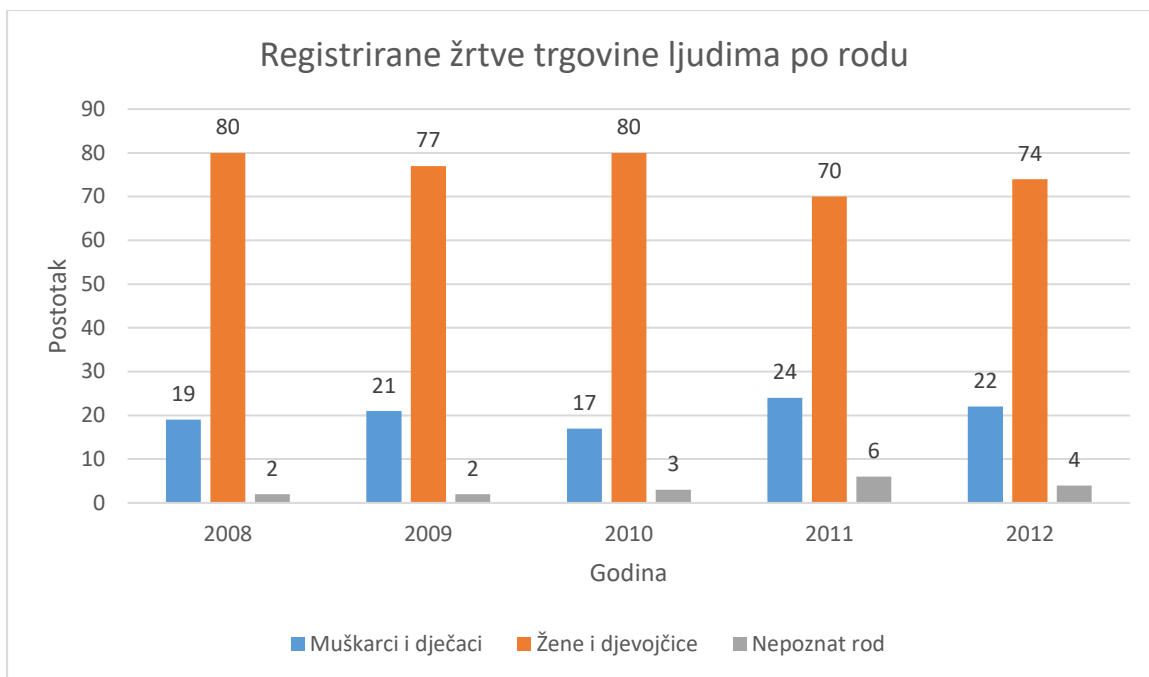
EUROSTAT

Statistički ured Europske Unije, Eurostat, vodi statistiku vezanu za problem trgovine ljudima na teritoriju Unije. 2013., Eurostat je objavio prvi *working paper* vezan uz trgovinu ljudima u kojemu se iznose razne činjenice i statistički podaci vezani uz trgovinu ljudima. *Working paper* Eurostata iz 2015. godine obrađuje podatke prikupljene iz 28 država članica te Islanda, Norveške, Crne Gore, Srbije, Švicarske i Turske. Podatke su osigurali nacionalni autoriteti tih država te obuhvaćaju informacije o registriranim žrtvama, osumnjičenicima i osuđenim počiniteljima. Bitno je naglasiti kako pojedine države nisu podijelile sve podatke o svim područjima istraživanja trgovine ljudima te se prema Eurostatovim statistikama također treba odnositi s oprezom. Istraživanje Eurostata ne uključuje procjene, već podatke o zabilježenim slučajevima te koristi službene podatke država članica koji uključuju podatke policije, nevladinih organizacija, graničara i ostalih.

Working Paper 2013. istražuje razdoblje od 2008. do 2010. godine. U tom je razdoblju pronađeno 9 528 identificiranih i pretpostavljenih žrtvi, iako nisu sve države radile distinkciju

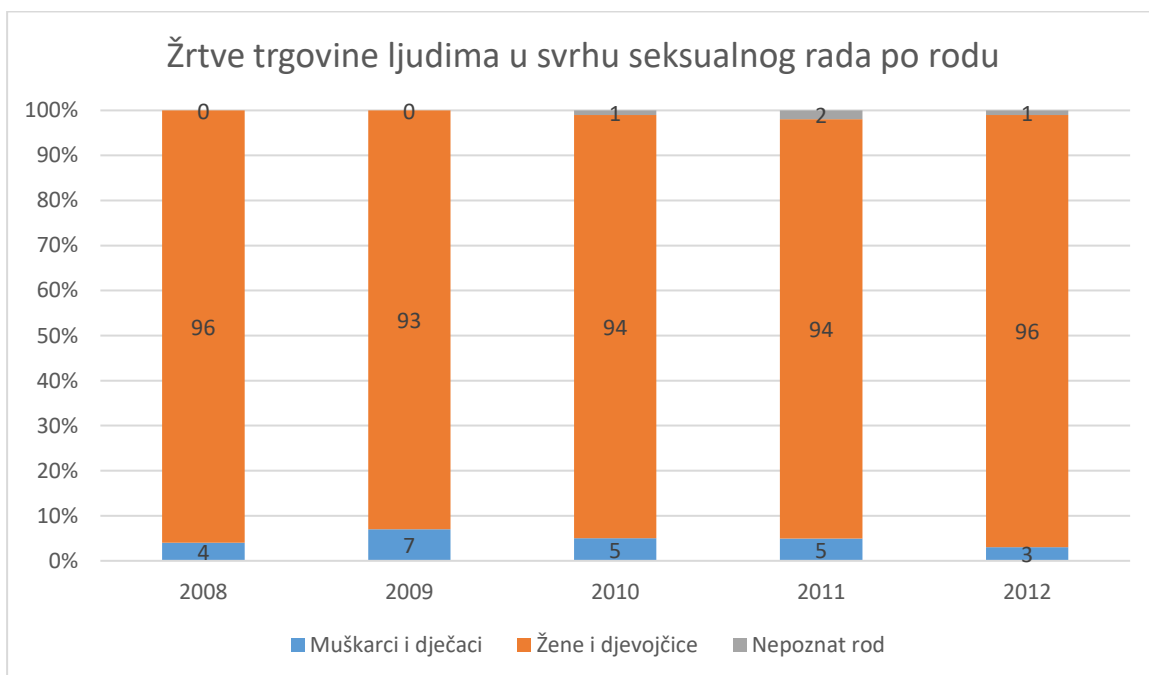
između te dvije kategorije, pa ih se promatra integrirano. Identifikacija žrtve u ovim je izvješćima vrlo problematična: "Jasno je iz bilješki o državama da države članice imaju različite poglede na to što bi moglo činiti žrtvu. Na primjer, u nekim državama žrtve su registrirane kao takve ako prihvate suradnju s autoritetima u istrazi i kaznenom progonu trgovaca ljudima. U drugim državama, žrtva može biti registrirana samo kada zatraži i prima pomoć. I u nekim državama, žrtve uopće ne mogu biti registrirane ako odbiju podijeliti detalje o sebi autoritetima ili se ne smatraju žrtvama" (Eurostat, 2015: 21). Taj se problem pokušao riješiti dodavanjem Anexa s bilješkama o državama.

Working Paper 2015. promatra razdoblje od 2010. do 2013. godine, pronašavši 30 146 registriranih žrtvi za to razdoblje. Budući da je izvješće iz 2015. nadogradilo način prikupljanja podataka i izrade statistika, u ovoj će se analizi podaci za 2010. godinu, koja je obuhvaćena u oba izvješća, uzimati iz novijeg izvješća, što preporučuje i samo izvješće (Eurostat, 2015: 22). Oba izvješća, i ono iz 2013. i ono iz 2015. godine, došli su do zaključka kako su većina žrtava trgovine ljudima žene (Tablica 1). U ciklusu promatranom u izvješću iz 2013. godine među registriranim žrtvama trafficking-a bilo je 80%, a onome iz 2015. godine 75% žena. Osim toga, statistika je pokazala kako većina žena žrtava trgovine ljudima biva eksploatirana u svrhu prostitucije, dok muškarci najčešće bivaju eksploatirani za prisilni rad (Eurostat 2013: 42, Eurostat 2015: 30). Najveći udio osoba eksploatiranih za seksualni rad u svim promatranim godinama su ženskoga roda (Tablica 2). Zbog takvih podataka izvješće zaključuje: "Cjelokupni ciklus trgovanja ljudima vrlo je rodno određen, kako u smislu motivacije za trgovinu ljudima iz perspektive potražnje, tako i na rodno određene policy i institucionalne odgovore za oslovljavanje trgovine ljudima, uključujući i politike prevencije" (Eurostat, 2015: 26).



Tablica 1 Registrirane žrtve trgovine ljudima po rodu.

Izvori: Eurostat 2013, Eurostat 2015



Tablica 2 Žrtve trgovine ljudima u svrhu seksualnog rada po rodu.

Izvori: Eurostat 2013, Eurostat 2015

LEGISLACIJA EUROPSKE UNIJE

Statistike i saznanja o teškoćama pri suzbijanju traffickinga mogu dovesti do pesimizma. Ipak, međunarodne organizacije poput Ujedinjenih naroda te supranacionalne strukture poput Europske Unije bave se suzbijanjem trgovine ljudima i pokušavaju donijeti odgovarajuće međunarodne zakonske okvire koji bi u tome pomogli. Pri tome je najbitnija Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala. Ovaj dokument je važan jer je u borbi protiv organiziranog kriminala vrlo bitna međunarodna suradnja; teško je zamisliti da bi se neka država sama mogla boriti protiv ovakve pojave. Ova je konvencija obvezala zemlje članice UN-a da stvore pretpostavke za njenu implementaciju u unutarnje zakonodavstvo. Europska Unija također se pozabavila problemom trgovanja ljudima. Za Europsku Uniju je najbitnija Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima. Iako Vijeće Europe nije tijelo Europske Unije te, poput UN-a, ne može donositi obvezujuće zakone, važno je za države na europskom kontinentu te niti jedna europska država nije postala članicom Unije bez da je prethodno bila članica Vijeća Europe. Također, Direktiva 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća 5. travnja 2011. o prevenciji i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti njenih žrtvi, koja zamjenjuje Okvirnu odluku Vijeća 2002/629/JHA u uvodnom dijelu, stavku 9, navodi kako su UN-ov Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom koji nadopunjuje konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta i Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima ključni koraci ka suzbijanju trgovine ljudima te kako "Koordinacija između međunarodnih organizacija s nadležnošću s obzirom na djelovanje protiv trgovine ljudima treba biti poduprta kako bi se izbjeglo dupliciranje napora" (Direktiva 2011/36/EU). Najpoznatija konvencija Vijeća Europe jest Europska konvencija o ljudskim pravima, koju primjenjuje Europski sud za ljudska prava, tijelo Vijeća Europe.

Sama Europska Unija osudila je problem trgovine ljudima u Povelji o temeljnim pravima Europske Unije iz 2000. godine., članku 5 stavku 3. koji jednostavno glasi "Trgovina ljudima jest zabranjeno". Ta povelja sadrži katalog temeljnih prava koja obvezuju države članice Unije te teži postati za Europsku Uniju ono što je Europska konvencija o ljudskim pravima za Vijeće Europe (Đurđević, 2008: 1120). Njena poglavlja uglavnom odgovaraju katalogu temeljnih prava Vijeća Europe. Unija problemom *trafficking*-a upravlja posebnim direktivama tijela Europske Unije. Primjer toga je i Direktiva 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća 5. travnja 2011. o prevenciji i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti njenih žrtvi, koja zamjenjuje Okvirnu odluku Vijeća 2002/629/JHA. Ta direktiva izražava predanost prevenciji trgovine

ljudima i zaštitu prava žrtve. Promiče se međuagencijska i međudržavna suradnja, kao i suradnja s nevladinim organizacijama. Direktiva u stavku 7 uvodnog dijela eksplicitno promiče pristup ljudskih prava te u istom članku naglašava kako: " Rigoroznija prevencija, progon i zaštita prava žrtava glavni su ciljevi ove Direktive" (Direktiva 2011/36/EU). Detaljnije se pojašnjava što sve spada pod pojam trgovine ljudima, štiti se žrtve *trafficking*-a od kaznenog progona za djela koja su primorane počinuti, zadužuje se države članice za implementaciju barem minimalnih mjera za oporavak žrtve i bijeg od počinitelja, kao i da se žrtvama *trafficking*-a iz trećih zemalja osigura boravišna dozvola dok god im traje psihički i/ili fizički oporavak i/ili dok postoji prijetnja njihovoj sigurnosti zbog žrtvinih izjava tijekom kaznenog progona počinitelja. Velika je usredotočenost i na zaštitu žrtvinih prava tijekom istrage te na zaštitu od sekundarne viktimizacije.

LEGISLACIJA UN-A

Kako bi se potpuno razumjelo Konvenciju Vijeća Europe o suzbijanju trgovine ljudima, potrebno je razmotriti Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, koja je nastala prije nje. Konvencija je usvojena 2000. godine, a stupila je na snagu 2003. Ona predstavlja prvi međunarodni ugovor takve vrste te se zalaže za promicanje suradnje za zajedničko suzbijanje transnacionalnog organiziranog kriminala. Pridružena su joj tri protokola, koji se još nazivaju Palermo protokolima. To su Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom, Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom te Protokol protiv nezakonite proizvodnje i trgovanja vatrenim oružjem, njegovim dijelovima i komponentama te streljivom, koji je usvojen godinu dana kasnije od ostalih, 2001.

Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom dopunjuje konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta. Poput Konvencije, ovaj Palermo protokol usvojen je 2000., a stupio na snagu 2003. godine. Njime je označena prekretnica u poimanju trgovine ljudima. Naime, dok se kroz povijest trgovinu ljudima shvaćalo kao nešto što je eksplicitno povezano za seksualnu industriju, to jest kao trgovinu prvenstveno bijelim ženama u svrhu seksualnog iskorištavanja te se taj problem pokušavao riješiti kroz zakone o prostituciji, Palermo protokol ga povezuje s naporima za suzbijanje svih vrsta organiziranog kriminala, i to bez kriminalizacije prostitucije. Ta se promjena dogodila zbog početka promjene perspektive pri gledanju na prostituciju zahvaljujući jačanju glasova seksualnih radnika i radnica. Kempadoo (2005: xiii) o tome govori

kako: "*Anti-trafficking* je u ovome okviru sinonim za rat protiv međunarodnog kriminala, i predstavlja napad na kretanje osoba, oružja ili droge koje prkosi ili zaobilazi zakonska ograničenja i granice". Ovaj protokol je više orijentiran na kazneni progon počinitelja ("*perpetrator oriented approach*", Derenčinović, 2010:6), a manje na zaštitu i pomoć žrtvi, jer sadrži samo opći pravni okvir za pomoć žrtvama i ostavlja puno mjesta za varijacije pri implementaciji tih propisa ("Kako god, prioritiziranjem zločina, kazne i imigracijske kontrole, pristup globalne vlade udaljava se od perspektiva koje generirane iz zabrinutosti za socijalnu pravdu i ljudska prava" Kempadoo, 2005: xiv). Za njegovu je implementaciju zadužen Ured Ujedinjenih naroda za drogu i kriminal.

KONVENCIJA VIJEĆA EUROPE

Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima usvojena je u Varšavi 2005. godine stupila je na snagu 2008. godine. Svrha ove konvencije je trostruka. Definirana u poglavlju 1, članku 1: "a) prevencija i borba protiv trgovine ljudima, istovremeno garantirajući rodnu jednakost; b) zaštita ljudskih prava žrtvi trgovine ljudima, dizajniranje obuhvatnog okvira za zaštitu i pomoć žrtvama i svjedocima, istovremeno garantirajući rodnu jednakost, kao i osiguravanje efektivne istrage i kaznenog progona; c) promoviranje međunarodne suradnje u suzbijanju trgovine ljudima". Latković (2014: 469) o njoj govori da: "(...) Konvencija predstavlja sjecište ljudskih prava i međunarodnog kaznenog prava".

Definicija trgovine ljudima preuzeta je iz UN-ove konvencije. Najveća razlika između konvencije Vijeća Europe naspram konvencije UN-a je u tome što se europskom konvencijom naglašava i "*victim oriented approach*", to jest naglašeno je da se kod *trafficking*-a radi o povredi temeljnih ljudskih prava pa države potpisnice imaju obvezu napraviti sve kako bi spriječile ovu pojavu i pomogle žrtvama, dok konvencija UN-a stavlja veći naglasak na počinitelja. Ovaj pravni okvir naglasio je da su tri najvažnije komponente u borbi protiv trgovanja ljudima "...prevencija, kazneni progon te zaštita i pomoć žrtvama trgovanja ljudima." (Derenčinović, 2010:6). Veliki je naglasak stavljen na prevenciju, pa su tako države dužne učiniti sve kako bi smanjile potražnju za *traffickingom*, što uključuje i podizanje javne svijesti o dotada nevidljivim događajima s druge strane zakona ("Svaka Stranka treba utemeljiti i/ili pojačati efektivne politike i programe prevencije trgovine ljudima, mjerama poput: istraživanja, informacija, osvješćivanja i edukacijskih kampanja, socijalnih i ekonomskih inicijativa i programa obuke, pogotovo za osobe ranjive za trgovinu ljudima i za stručnjake zabrinute oko trgovine ljudima", Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, 197/2005, čl. 5,

stavak 2). Zanimljivo je što ova Konvencija prepoznaje i problem potražnje te promovira jačanje zakonskih i sociokulturnih mjera i metoda koje će obeshrabrili potražnju koja potiče sve oblike eksploatacije osoba te koja dovodi do *trafficking*-a, te se referira, među ostalim, na ulogu medija i edukacijskog sustava u promicanju odgovornosti za rodnu jednakost i suzbijanje diskriminacije, koji se prepoznaju kao korijen većeg problema potražnje.

Dio o kriminalnom pravu predlaže državama potpisnicama kriminalizaciju svih djelatnosti uključenih u proces *trafficking*-a u svakoj njegovoj fazi, kao i osoba koje koriste usluge trgovane osobe, a da su svjesne te činjenice. Također, Konvencija je donijela i pravilo o nekažnjavanju žrtava trgovanja ljudima za djela počinjena pod prisilom kako bi se izbjegla njihova sekundarna viktimizacija, što je veliki zaokret u poimanju položaja žrtve. Propisuje dužnost država da osiguraju pravnu naknadu, zaštitu te fizičku i psihičku pomoć žrtvama u fazi oporavka, koja može trajati najmanje 30 dana te za to vrijeme moraju osigurati i boravišnu dozvolu žrtvi.

Utemeljen je i status Grupe eksperata o suzbijanju trgovine ljudima (Group of experts on action against trafficking in human beings, GRETA) regulirani su u Konvenciji Vijeća Europe o suzbijanju trgovine ljudima. Sastoji se od 15 stručnjaka za područje trgovine ljudima iz država potpisnica Konvencije. Njena uloga je monitoring implementacije Konvencije, osiguravanje djelotvornog provođenja odredbi Konvencije i poštivanja prava žrtava te izrada preporuka za poboljšanje provedbe. Pri tome surađuje i s državnim tijelima i s nevladinim organizacijama. Drugi stup mehanizma za praćenje jest Odbor stranaka koji se sastoji od predstavnika država koje su potpisale Konvenciju te na temelju GRETA-inih izvješća usvajaju preporuke upućene pojedinim državama.

RELEVANTNE AGENCIJE EUROPSKE UNIJE

Protiv pojave poput trgovine ljudima oduvijek se bilo teško boriti, kako zbog njenog transnacionalnog karaktera, tako i zbog mogućnosti prilagodbe organizatora novim metodama i tehnologijama nadzora. Upravo zbog toga uprava Europske Unije bori se protiv te pojave putem državnih agencija i izvršnih tijela koja koordiniraju suradnju svih zemalja članica Unije. Dvije agencije koje se ističu po važnosti za ovo pitanje su Frontex, agencija Unije koja brine o vanjskim EU granicama te Europol, Europski policijski ured.

Zanimljivo je kako su tijela koja se bave pitanjem *trafficking*-a zapravo ona tijela koja su, uz pitanje trgovine ljudima, zadužena za pitanja granica, migracija i terorizma. Tome je tako

zato što: "U suvremenom diskursu, trgovina ljudima je postala na razne načine, ali integralno isprepletena s migracijom – poglavito ilegalnom – tajnim prijelazom granica, i krijumčarenjem ljudima" (Kapur u Kempadoo, 2005: 29). U ovom je kontekstu bitno istaknuti razliku između krijumčarenja ljudima (*smuggling*) i trgovine ljudima (*trafficking*). *Smuggling* je definiran u Članku 3 Protokola protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom, kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta. Stavak (a) govori: "'Krijumčarenje migranata' znači posredovanje, u svrhu izravnog ili neizravnog stjecanja financijske ili druge materijalne koristi od nezakonitog ulaska osobe u državu stranku koje ta osoba nije državljanin ili u njoj nema stalno boravište". Prema tome, krijumčarenje podrazumijeva pomoć i stjecanje koristi od ilegalnog ulaska drugih osoba u određenu državu, i kao takvo može biti samo dio *traffickinga*. S druge strane, zločin *traffickinga* moguće je detektirati tek nakon te faze, kada započne iskorištavanje žrtve, te je stoga njegovo ranije otkrivanje i prevencija teška, ali ne i nemoguća.

Zadaća Frontexa i Europolu dodatno se otežala nastupanjem europske migrantske krize. Valovi migranata, ponajviše iz Bliskog Istoka i Sjeverne Afrike, počeli su masovno navirati u Europu početkom 2015. godine. Razlog ovih masovnih migracija su građanski ratovi na tim područjima, eskalirali zbog raznih tranzicijskih procesa, previranja nakon Arapskog proljeća, siromaštva, korupcije, nezaposlenosti, prirodnih nepogoda te uplitanja stranih zemalja u poslove i politiku ovih država ("Migrantski/izbjeglički val posljedica je višegodišnjih tranzicijskih procesa na Bliskom istoku i Sjevernoj Africi u sklopu tzv. Arapskog proljeća. Ovi su procesi u Siriji i Libiji rezultirali građanskim ratom, ali i uzrokovali nestabilnost i humanitarnu krizu u njima susjednim zemljama, posebno u Turskoj i Libanonu, gdje su najveći izbjeglički centri", Tadić, Dragović, Tadić, 2016: 15). No, dublja analiza uzrok migrantske krize vidi u globalizaciji i općem načinu funkcioniranja kapitalizma. Globalizacija je ovim zemljama donijela mnogo socioekonomskih i kulturoloških problema na koje su uvelike utjecale države Zapada, a posljedica čega su građanski ratovi na tim područjima, koji dovode do valova migranata i tražitelja azila u Europskoj Uniji. Uz neuspjeh europskog sustava azila i imigracijskih politika da se uspješno nose s ovim problemom javili su se i valovi ilegalnih imigranata i otvaranja ruta za krijumčarenje ljudima za ilegalni ulazak u EU. Potreba za očuvanjem otvorenih unutarnjih granica Unije traži zadovoljavajući nadzor vanjskih granica kako bi se očuvala zajednička europska imigracijska politika, a koje su se u ovoj krizi pokazale poroznima. No, takva politika nije uspješan način nošenja s globalnim problemom koji predstavlja suvremena migracijska kriza i ratovi na Arapskom poluotoku i u Afričkim

zemljama. Iste okolnosti, globalizaciju i kapitalizam koji, ponajviše ženama i/ili građanima Trećeg Svijeta, otežavaju i zatvaraju mogućnosti legalnog zapošljavanja, time potičući migracije i krijumčarenje, Kamala Kempadoo povezuje s uzrocima trafficking-a: "Budući da globalna upravljačka paradigma o trgovini ljudima ne oslovljava korijene uzroka nedokumentiranog kretanja i zapošljavanja ljudi diljem svijeta, također podbacuje značajno reducirati 'trafficking'. Umjesto toga, (...), mijenja neke migracijske i obrasce zapošljavanja ili gura aktivnosti čak i više pod zemlju" (Kempadoo, 2005: xvi). Većina okolnosti proizašlih iz politika zatvaranja granica i restriktivnih politika azila samo povećava opasnosti krijumčarenja, a vraćanje žrtvi u državu odredišta izlaže žrtve, osim osveti počinitelja, ponovnom trafficking-u, ako žrtve ponovno nalete na metaforički zid pri pokušaju legalnog migriranja u željenu zemlju. Takve politike često kreiraju tako zvani "push-down pop-up efekt" (Marshall i Thatun u Kempadoo, 2005: 44), to jest fenomen reduciranja problema na jednom mjestu ("push-down"), samo da bi se on ponovno pojavio na drugome mjestu ("pop-up"). Marshall i Thatun (u Kempadoo, 2005: 44) to objašnjavaju: "Trgovina ljudima je dinamičan fenomen i trgovci ljudima se mogu brzo prilagoditi promjeni okoline, pogotovo, ali ne jedino, mijenjanjem geografskog fokusa svojih aktivnosti". Taj fenomen dovodi do zaključka kako je potreban novi i učinkovitiji pristup međunarodnoj borbi protiv trgovine ljudima i krijumčarenja, i to takav koji će se pozabaviti stvarnim uzrocima problema u vidu globalizacije i međunarodnog kapitalizma koji u suvremenim okolnostima potiču nejednakost među bogatima i siromašnima (kako pojedincima, tako i državama) te nejednakost među rodovima, a ne samo njegovim posljedicama u vidu migrantske krize i potražnje za uslugama osoba koje su žrtve trafficking-a.

FRONTEX

Europska agencija za upravljanje operativnom suradnjom na vanjskim granicama država članica Europske unije ili FRONTEX (*European Border and Coast Guard Agency*) je agencija Europske Unije uspostavljena 2004. godine sa sjedištem u Varšavi koja pomaže zemljama EU-a i zone Schengena upravljati vanjskim granicama te uskladiti i koordinirati graničnu kontrolu na prostoru cijele Unije. Iako države članice koje se nalaze na vanjskoj granici Unije imaju isključivu odgovornost za graničnu kontrolu, FRONTEX je ključni mehanizam za pružanje tehničke podrške i obučavanje djelatnika o novim metodama i tehnologijama nadzora i ophođenja, te za implementaciju europske politike integriranog upravljanja granicom. Također, FRONTEX se brine o osiguravanju dodatnog osoblja te opreme na granicama na kojima je to

potrebno, bilo morskim, kopnenim ili zračnim (na primjer u zračnim lukama). Za provođenje operacija Unije vezanih za granična pitanja međunarodnog organiziranog kriminala i *traffickinga*, ključna je FRONTEX-ova Jedinica za operacije, sastavljena od Jedinice za zajedničke operacije, Jedinice za analizu rizika i Situacijskog centra.

Bitna nadležnost FRONTEX-a je analiza rizika koju provodi njegova Jedinica za analizu rizika. Pod analizu rizika spada prikupljanje informacija o prekograničnom kriminalu na vanjskim granicama, uključujući trgovinu ljudima, što provodi Situacijski centar. Naime, "Koncept integriranog upravljanja granicom bazira se na načelu da je, ako stvarno želimo uspješno upravljati procesima na granici, potreban sveobuhvatan pristup: potrebno je znanje ne samo o porijeklu onoga tko prelazi nezakonito granicu već i o čimbenicima na kojima počiva njegova odluka da napusti svoju zemlju, razlozima za izbor određenog pravca i motivima za odabir konačne destinacije, uz korištenje tzv. uzročno-posljedičnog (push and pull) čimbenika (što je utjecalo na to da određena osoba napusti svoju zemlju odnosno izabere konačno odredište)" (Toić Sintić, 2012: 148). Dobivene se informacije analiziraju u Jedinici za analizu rizika uporabom zajedničkog integriranog modela analize rizika koji je razvijen u suradnji sa zemljama partnerima te se stvaraju uzorci kretanja koji će pomoći u planiranju operacija i daljnjih aktivnosti. Analize se dostavljaju graničnim službama zemalja članica, Vijeću Europske Unije, Europskoj komisiji te Jedinici za zajedničke operacije. Zajedničku operaciju može predložiti neka od zemalja članica EU ili sam FRONTEX.

Zbog svoje nadležnosti za granična pitanja, FRONTEX je izrazito bitan u suvremenom kontekstu migrantske krize. Izbjeglice, pogotovo žene i djeca koji se razdvoje od svojih obitelji ili putuju sami, postaju lakom metom trgovcima ljudima. Također, kriminalne grupe koje se bave *trafficking*-om često iskorištavaju postojeće migrantske rute za dovođenje žrtava unutar EU granica (EUROPOL, SOCTA, 2017: 53). Uz to, sve je češća pojava ulaska migranata iz Trećih zemalja kroz alternativne puteve prijelaza europske granice koji su nesigurni i opasni za živote izbjeglica. Korištenje takvih alternativnih kanala i prelazak granice iza dohvata zakona čini migrante, pogotovo žene i djecu, izloženijima opasnosti *trafficking*-a. No, isključivo jačanje nadzora granica nije dovoljan mehanizam za borbu protiv trgovine ljudima. Naime, neki podaci dovela su do zaključka da veće zatvaranje granica države za migrante i veći nadzor neće spriječiti trgovinu ljudima niti ju smanjiti, ali zato čine živote žrtava *trafficking*-a još neizvjesnijima, jer su sada trgovci prisiljeni pronaći još opasnije i neprovjerene alternativne puteve (Marshall i Thatun u Kempadoo, 2005: 50). Osobe kojima je jedina nada za napuštanjem teških životnih uvjeta unutar svojih država pronaći će način za ilegalni prijelaz u drugu zemlju,

ali sada su izloženije nego prije, jer se kriminal povukao još dublje "pod zemlju", dalje od očiju zakona, čineći prilike za iskorištavanje njihovog položaja većima. No, veliki priljev izbjeglica uvijek stvara paniku od "Drugoga" i težnje u narodu za sekuritizacijom problema. Iako Europska Unija teži udaljavanju od klasičnog poimanja granica i teritorijalnosti weberovskog tipa, još uvijek polaže svoju legitimnost na očuvanju vanjskih EU granica i "europskog" identiteta, različitog od onog "trećih zemalja". FRONTEX je stoga zadužen očuvati dostatan nadzor nad granicama Unije ("Schengenska zona je jedinstveni globalni fenomen i očekuje se porast osoba koje će prelaziti vanjsku granicu i u ovom smislu FRONTEX-ova uloga je dvosmjerna: osigurati da europska vanjska granica s jedne strane još više omogući slobodno kretanje *bona fide* putnika, a s druge strane bude učinkovita prepreka za prekogranični kriminal", Toić Sintić, 2012: 144) i boriti se protiv nelegalnog ulaska u nju mehanizmima Europske politike sigurnosti granica, koji su bazirani na "menadžmentu rizika i prijetnji, na razmjeni informacija i na uporabi tehnologije kao najefikasnijim 'rješenjem' za osiguravanje sigurne europske granice" (Carrera, 2007: 4).

FRONTEX, naposljetku, ima važnu ulogu i u koordinaciji i provedbi operacija vraćanja osoba u njihovu zemlju polaska ("Kada zemlja članica donese odluku za vraćanjem stranaca koji su zatečeni u nezakonitom boravku i koji su propustili napustiti zemlju dragovoljno, FRONTEX pomaže tim zemljama u koordinaciji njihovih napora radi njihove maksimalne učinkovitosti, uz istodobno osiguravanje poštovanja ljudskih prava i dostojanstva stranaca koji se vraćaju, i to u svim stadijima postupka" Toić Sintić, 2012: 148). Kada se radi o osobama žrtvama trgovine ljudima u svrhu prostitucije, vraćanje u zemlju polaska ponekad je sporno i neželjeno. Naime, osobe koje emigriraju često same traže usluge krijumčara kako bi ušle u drugu državu jer im ilegalni ulazak i rizik krijumčarenja često predstavlja poželjniju alternativu od ostanka u njihovoj zemlji, bilo zbog rata, opresije, siromaštva ili nekog drugog razloga, a legalni putevi im nisu dostupni zbog viznih zakona države primateljice. Često krijumčarene osobe i znaju da će se baviti prostitucijom pri dolasku u zemlju odredišta, no nisu svjesne pod kojim uvjetima, to jest da će biti izrabljivane, zatočene i/ili stavljene u uvjete dužničkog ropstva. Vraćanjem tih osoba koje su već proživjele ovakva iskustva u njihove zemlje samo ih vraća u uvjete iz kojih su bježali, a nerijetko ih izlažući sekundarnoj viktimizaciji od članova obitelji i njihove zajednice. Time je sporno može li se uopće govoriti o "spašavanju" te često postaju podložni ponovnom *traffickingu* (Kempadoo, 2005: xvii).

EUROPOL

Za razliku od FRONTEX-a, osnivanje Europskog policijskog ureda ili EUROPOL-a (*European Union Agency for Law Enforcement Cooperation*) dogovoreno je već Ugovorom iz Maastrichta 1992. godine. Utemeljen je Konvencijom o Europolu iz 1995. godine koja je stupila na snagu 1998. no počeo je s radom tek 1999. i smatra se prvom ustanovom trećeg stupa EU. Ova agencija sa sjedištem u Haagu služi kao pomoć nacionalnim tijelima država članica EU-a u borbi protiv najtežih međunarodnih zločina poput međunarodnog organiziranog kriminala i terorizma. Nakon INTERPOL-a, EUROPOL je najbrojnija međunarodna policijska organizacija te okuplja 28 država članica, a sklopio je ugovore o operativnoj suradnji i s Kanadom, Islandom, Švicarskom, Norveškom i SAD-om (Rošić, 2008: 209). Jedna od najvažnijih uloga EUROPOL-a je u tome da pruža pomoć i potporu zajedničkim istražnim timovima zemalja članica EU-a pri provođenju operacija na terenu koje se odnose na provedbu zakona te u tu svrhu zapošljava oko 100 najobučenijih kriminalista u Europi. No, iako zaposlenici EUROPOL-a mogu sudjelovati u zajedničkim istražnim timovima zemalja članica EU-a u smislu koordinacije i potpore, nije im dopušteno sudjelovanje u izravnom provođenju istražnih radnji na terenu ili uhićivati osumnjičene (Petrić, 2009: 537). Drugačije rečeno, EUROPOL nema izvršne ovlasti. EUROPOL-ova je uloga tako ona u pružanju podrške razmjenoj informacija, obavještajnih analiza, stručnosti i osposobljavanja. Zajednički istražni tim (*Joint Investigation Team*) sastavlja se na temelju ugovora s posebnom svrhom i ograničenim trajanjem između zemalja članica EU-a, s mogućnošću uključivanja trećih strana, i to na zahtjev neke od članica Unije ili od strane EUROPOL-a ili Eurojusta (Ured Europske Unije za pravosudnu suradnju).

Poput FRONTEX-a, i EUROPOL raspolaže širokom bazom podataka, i to o kriminalnim aktivnostima. S njime je uspostavljen zajednički sustav praćenja najtežih oblika kaznenih djela, te je on tako europska središnja točka za informacije o kriminalnim aktivnostima, koje se zatim obrađuju i analiziraju te se izrađuju dugoročne analize terorizma i kriminala. Međuagencijska suradnja na svim razinama (europskoj i nacionalnoj) osigurava se uspostavom višegodišnjeg *policy* ciklusa (EMPACT) koji se temelji na EUROPOL-ovoj Procjeni prijetnji teškog i organiziranog kriminala (SOCTA). EMPACT 2014.-2017. navodi trgovinu ljudima kao drugi od devet najviših kriminalnih prioriteta za ciklus 2014.-2017. Kao cilj pod stavkom trgovine ljudima, EMPACT 2014.-2017. navodi: "Poremetiti skupine organiziranog kriminala koje su uključene u trgovinu ljudima i unutar EU-a i u EU iz izvanjskih izvorišnih zemalja radi rada i seksualnog iskorištavanja od strane grupa koje, među ostalima, koriste pravne poslovne

strukture (LBS) kako bi olakšale ili prikrivale svoje kriminalne aktivnosti , (LBS je entitet koji organizirana kriminalna grupa posjeduje ili se infiltrira u njega kako bi se oprala sredstva od trgovine ljudima)" (EUROPOL, EMPACT 2014.-2017.). SOCTA izvještaj 2017. se također bavi trgovinom ljudima. Kod trgovine ljudima u svrhu prostitucije navodi kako: "Seksualna eksploatacija državljana EU-a više se ne oslanja predominantno na uporabi nasilja i prisile prema žrtvi. Neke grupe organiziranog kriminala se sve više oslanjaju na prijetnje nasiljem prema žrtvama i njihovim obiteljima radije nego na napadanje žrtve" (EUROPOL, SOCTA 2017: 52). Također, upozorava na promjenu pravca traffickinga; žrtve se više ne kreću isključivo iz istočnog prema zapadnom dijelu Europe, već su tokovi traffickinga postali raznovrsni i višestruki (EUROPOL, SOCTA 2017: 53). Kada se radi o trgovini ljudima u svrhu prostitucije iz trećih zemalja, SOCTA nastavlja: "Žrtve porijeklom izvan EU-a su i dalje rutinski podvrgnute nasilju, dužničkom ropstvu, zaplijeni putovnica i drugim oblicima prisile kao integralnim dijelom načina rada trgovine ljudima" (EUROPOL, SOCTA 2017: 52). Također, navodi se pozitivan primjer suradnje EUROPOL-a i policijskih snaga Republike Austrije 2016. godine na razotkrivanju kineske kriminalne grupe koja je u Austriju ilegalno uvela do 300 žena, oduzela im putovnice te ih prisiljavala na bavljenje prostitucijom. Još jedan primjer pozitivne prakse, među ostalima, je vidljiv u EUROPOL-ovom priopćenju za medije 24. 8. 2017. o uhićenju 25 osoba pripadnika kriminalne grupe odgovorne za trafficking u svrhu prostitucije suradnjom EUROPOL-a, Eurojust-a i finskih autoriteta za provedbu zakona (EUROPOL Press Release, službena internetska stranica). Istraga je potaknuta upozorenjem Ureda za azil i izbjeglice u Madridu o dvije žene iz Nigerije za koje se sumnjalo da su žrtve trgovine ljudima i seksualne eksploatacije. Otkrivena mreža je krijumčarila žrtve iz Nigerije preko Nigera i Libije u Italiju te iz Italije u Španjolsku, gdje ih se eksploatiralo u svrhu prostitucije. 24 pripadnika grupe i 16 žrtvi otkriveno je u raznim gradovima u Španjolskoj, a vođa je pronađen u Finskoj.

TRI POLICY MODELA ZAKONSKE REGULACIJE PROSTITUCIJE PRISUTNA U EU

Prisiljavanje na prostituciju zakonski je kažnjivo u svim zemljama Europske Unije. No, dobrovoljna prostitucija u raznim se zemljama različito zakonski regulira. S obzirom na stajališta o gorućim pitanjima u vezi prostitucije i načinima njene zakonske regulacije, u Europi možemo primijetiti jačanje dvije suprotne struje. S jedne strane se nalaze abolicionisti i prohibicionisti, koji smatraju kako bi prostituciju trebalo iskorijeniti, a s druge zagovaratelji

prava seksualnih radnika, koji smatraju da bi prostitucija trebala biti društveno tolerirana i dekriminalizirana.

Prohibicionisti smatraju kako treba kažnjavati kako pružatelja usluga, tako i klijenta (Matak i Vargek, 2012: 67). Najčešće opravdanje ovakvih zakona nalazi se u moralnim temeljima zakonodavaca te će se ovakva pravna regulacija istraživati na primjeru Hrvatske. Abolicionisti smatraju da sama prostitucija ne bi trebala biti kažnjiva upravo zbog socioekonomskih okolnosti koje tjeraju osobe na bavljenje tim poslom, ali da bi zato trebalo kažnjavati povezane aktivnosti poput svodništva te same korisnike seksualnih usluga. "Teoretičari tvrde da klijenti i svodnici eksploatiraju prostitutke, na ovaj način održavajući seksualnu industriju, rodnu nejednakost, nasilje u porastu i prostituciju kao patrijarhalnu instituciju" (Pajnik, 2013: 267). Prostitutke se ovdje vide kao žrtve, a sloboda izbora je beziznimno zanijekana. Paralelno s njihovom dekriminalizacijom kao žrtvi dolazi kriminalizacija eksploatatora, to jest korisnika njihovih usluga te svodnika. Ukratko, pretpostavke koje su dio argumentacije abolicionista su da je prostitucija ekstremni primjer muške dominacije nad eksploatacijom žena, da je nasilje beziznimno dio prostitucije, da su žene u prostitucije žrtve i seksualni robovi te da bi de-kriminalizacija i legalizacija normalizirale prostituciju i opravdale eksploataciju (Pajnik, 2013: 267). Abolicionistima se upućuje kritika jer su njihove predložene zakonske mjere represivne, a ne preventivne. Cilj im je eliminirati prostituciju, a ne poboljšati uvjete rada prostitutki i njihov socijalni položaj. Time se često postiže kontradiktoran efekt; prostitucija se nikad ne uspijeva sasvim eliminirati, a kažnjavanjem klijenata prostitutke se stavlja u još gori položaj: one su sada prisiljene raditi tajno, izvan nadzora zakona, u još gorim uvjetima, zatim spuštati cijene kako bi rizičnost korištenja njihovih usluga bila isplativa s obzirom na rizik od kažnjavanja te su, u slučaju suđenja, prisiljene svjedočiti protiv svojih klijenata. Rezultate ovakvih politika možemo vidjeti na primjeru Švedske.

Advokati seksualnog rada, za razliku od abolicionista, zalažu se za prepoznavanje prostitucije kao vrste zaposlenja i deviktimizaciju muških i ženskih prostitutki. Zagovaranje prava seksualnih radnika počelo 1980ih. Seksualni su se radnici tada počeli samoorganizirati i formulirati zahtjeve. "Seksualni radnici, zagovaratelji prava žena i muškaraca u prostituciji, neke linije u feminizmu i neki sindikati tako teže konkretiziranju prava, eliminaciji viktimizacije i socijalnog izopćavanja, naglašavajući da seksualni rad nije prodaja tijela već 'prodaja seksualne usluge', čak iako je to intimno povezano s tijelom." (Pajnik, 2013: 269). Zagovaratelji seksualnog rada pod deviktimizacijom zahtijevaju prestanak gledanja na slobodu

izbora kao na privid. Zahtijevaju svoje pravo na tijelo, to jest prepoznavanje seksualnog rada kao konsenzualni seks (dakle, ne ubrajaju seksualno nasilje i ropstvo), ističući kako je zabrana prostitucije kršenje temeljnih ljudskih prava na izbor zaposlenja. "Iz ove perspektive, prostitucija je praksa koja ruši kulturne obrasce i ograničene interpretacije seksualnosti; ona uvodi inicijativu u seksualnost, daje osjećaj kontrole nad nečijim tijelom i jača žene da prkose eksploataciji. Kao dio zagovaranja seksualnog rada, prostitucija se vidi kao emancipacijska ili ojačavajuća praksa." (Pajik, 2013: 269). Prisutno je viđenje dobrovoljne prostitucije i seksualnog rada kao legitimnog zaposlenja gdje žene nisu eksploatirane već u javnosti unaprjeđuju pogled na žensku seksualnost. Nema žrtve i nitko ne mora biti povrijeđen, barem ne više nego na bilo kojem drugom zaposlenju. Zato odbijaju abolicionističko izjednačavanje seksualnog rada s nasiljem i traže regulaciju uvjeta rada i socijalnu i zdravstvenu zaštitu za seksualne radnike kako bi prevenirali nasilje prema seksualnim radnicima, a zakonska regulacija seksualnog rada vidi se kao konačni prekid s prisilnom prostitucijom, ujedno i zbog povećanja povjerenja u državne autoritete te policiju. Državna regulacija prostitucije smatra se i načinom za smanjenjem stope spolno prenosivih bolesti zbog redovitih pregleda i nametanja obaveze korištenja prezervativa. Seksualni radnici u ovome modelu zakonske regulacije trebali bi imati pravo na udruživanje i osnivanje sindikata, kao i na anti-diskriminacijsku legislaciju i medijsku destigmatizaciju.

Model državne regulacija seksualnog rada ipak nije savršeno razrađen. Registriranje prostitutki stigmatizira ih u javnosti. Njihova osobna identifikacija ne mora biti u skladu s njihovim zaposlenjem, a javnost ih počinje kategorizirati kroz predrasude o njihovom zanimanju. Ovaj model predstavlja problem i za imigrantice koje su u nepovoljnom socioekonomskom položaju, koje su žrtve traffickinga ili nemaju dozvolu boravka i ne mogu dobiti dozvolu za rad kao seksualne radnice. One padaju u još nepovoljniji položaj nego prije, jer moraju raditi za još manje novaca i ne mogu si priuštiti da biraju klijente. Time se povećava rizičnost bavljenja prostitucijom te opasnost od spolno prenosivih bolesti. *Trafficking*, umjesto da postane vidljiviji, seli se u podzemlje ili se kroz legalne dozvole prikriva i prikazuje kao slobodna volja. Malarek (2006: 177) upozorava da "...kriminalci uspijevaju izbjeći krivično gonjenje tvrdnjama kako su žene pristale raditi kao prostitutke". Kritika je upućena i tome da legalizacija treba posvetiti više pažnje odnosima svodnik/vlasnik bordela – seksualni radnik, gdje ne dolazi do bitnih promjena i prostitutke su još uvijek eksploatirane. Pajnik (2013:272) tako navodi: "Zato, iako se paradigma seksualnog rada može činiti kao mehanizam prepoznavanja, jedva utječe na odnose moći i klasne, rodne i etničke nejednakosti".

ŠVEDSKA

Jak utjecaj radikalnog feminizma, borba protiv narkotika i određena razina ksenofobije tri su glavna faktora koja su utjecala na usvajanje abolicionističkog modela regulacije prostitucije u Švedskoj (Gould u Thorbek, Pattanaik, 2002: 201). Zakon o zabrani kupovanja seksualnih usluga, Sexköpslagen, donesen je 1999. i bio je prvi takav zakon u Europi. Ono što je specifično jest da se ovim modelom uvelo kažnjavanje kupovanja seksualnih usluga, svodništva i vođenja bordela, dok samo pružanje seksualnih usluga nije kažnjivo. Tim se zakonom pokušava stigmatizirati potražnju za seksualnim uslugama i tako ukloniti potražnju za uslugama žrtvi trgovine ljudima u svrhu prostitucije.

Ono što je omogućilo stupanje ovog zakona na snagu jaka je organiziranost i efikasnost švedskih ženskih i anti-narkotičkih pokreta, koji često surađuju kako bi ostvarili zajedničke ciljeve. Tokom 1980ih, feministički pokreti tvrdili su da su žene još uvijek subjekti muške patrijarhije kroz toleranciju obiteljskog nasilja, seksualnih zločina, pornografije, incesta i prostitucije, koja je viđena kao oblik nasilja. U 1990im godinama, seksualna industrija je jačala, a s njome istovremeno i trgovina ljudima. U isto vrijeme, rasla je i raširenost korištenja narkotika zbog koje su se ovisnici sve češće odavali prostituciji. Udruženja za suzbijanje droge i ženske grupe počele su podizati javnu svijest o problemima koji se kriju iza pojavnosti prostitucije, što je rezultiralo zakonom iz 1999. koji je sada podržavala većina političkih stranaka (osim Konzervativaca). Pomogao je i strah od stranog utjecaja. Vidjevši porast uvoza i trgovanja ženama iz novonastalih bivših socijalističkih država, Švedska nije htjela postati poželjno tržište za trgovce ljudima, ponajviše zbog straha od spolno prenosivih bolesti i zbog uvriježenog mišljenja da su prostitutke samo narkomani te oni koji su "(...) bili seksualno zlostavljani kao djeca, započeli život u teškim okolnostima, bili lišeni samopoštovanja u ranim godinama i razvili negativnu sliku o sebi, razvili mentalne poremećaje ili bili žrtvama nasilja ili silovanja" (Thorbek, Pattanik, 2002: 207). Ovako razmišljanje viktimizira seksualne radnike i uskraćuje im pravo na samoidentifikaciju, na što ponajviše upozoravaju zagovaratelji državne regulacije seksualnog rada. Kao odgovor, abolicionisti optužuju liberalizam Nizozemaca oko prostitucije kao prihvaćanje eksploatacije, jer su ionako kroz povijest razvili naviku kolonijalnog eksploatiranja.

Praksa kod implementacije zakonskih regulativa jednostavna je. Policija često vrši racije na mjestima gdje bi se mogla odvijati prostitucija. Upadaju u aute i uhićuju kupce seksualne usluge te im naplaćuju prekršaj. Prostitutkama nude pomoć socijalne službe i pitaju ih žele li napustiti

bavljenje seksualnim radom. Ukoliko odbiju, puštaju ih. To je moguće jer u javnosti prevladava mišljenje da su moralno pogriješili kupci, a ne prostitutke, na koje se gleda kao na žrtve okolnosti i nesposobnosti države da ih ekonomski osigura i zaštiti.

Iako ovaj sustav mijenja pogled na seksualne radnice kao na nemoralne osobe koje se najčešće isključuje iz društva, bez obzira na okolnosti njihova ulaska u seksualnu industriju, ovakvoj pravnoj regulaciji mogu se uputiti brojne kritike. Ovako prohibicionistički usmjerena legislatura koja kažnjava klijente ugrožava poziciju prostitutki, pogotovo onih ekonomski najugroženijih. Osim što su im se pokvarili radni uvjeti i posao moraju obavljati još dalje od očiju zakona, često ih se traži da sudjeluju u suđenju protiv svojih klijenata, što ih stavlja u nepovoljan položaj kada suđenje završi te ih sprječava da se u slučaju nasilja obrate državnim autoritetima. Usprkos tome, neki neslužbeni izvori (Independent, 2013) tvrde da migrantice koje su radile kao seksualne radnice u drugim zemljama navode kako se radeći u Švedskoj osjećaju sigurnije nego u zemljama gdje je prostitucija legalizirana jer su Šveđani manje skloni nasilju. Ta je tvrdnja logična ako uzmemo u obzir da strankinje u zemljama gdje je prostitucija legalizirana ne mogu dobiti licencu za legalan seksualni rad pa moraju raditi ilegalno i ne mogu birati klijentelu. Svejedno, ostaje velika opasnost od nasilja nad seksualnim radnicama izvan dosega policije.

Iako su se donošenjem Sexköpslagena ulice "očistile", pad ulične prostitucije trajao je samo do 2002, kada je ponovno skočio (Pajnik, 2013: 268). Ako taj trend povežemo s trgovinom ljudima, mogli bismo zaključiti da se u Švedskoj novom zakonskom regulacijom postiglo isto što i u Nizozemskoj: kratko razdoblje efikasnosti implementacije nove zakonske regulacije, pa ponovno vraćanje na staro. Logično je zaključiti da su trgovci ljudima našli načine da se prilagode novim okolnostima. Po Eurostatovim statistikama, Švedska bilježi niži broj registriranih žrtava trgovine ljudima od Nizozemske, ali opet viši od Hrvatske (Eurostat 2013, Eurostat 2015). Suzbijanju trgovine ljudima sigurno ne pomaže ni činjenica da policija sve teže pronalazi svjedoke za pomoć u istrazi, budući da su korisnici usluga kriminalizirani. No, teško je ne priznati da je Švedska zbog kažnjavanja klijenata postala vrlo neprivlačna zemlja trgovcima ljudima te ju oni vide kao "oskudno tržište" (Matak, Vargek, 2012:76). Uspješnost Švedskog modela potvrđuje njihova statistika zločina, gdje je za 2012. Godinu navedeno da je samo troje ljudi optuženo za trgovinu ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja, a trideset i dvoje za povezane zločine. Kao i u slučaju Hrvatske, ostaje pitanje je li to stvarno prikaz napretka, ili se pak iza tih brojki krije nesposobnost policije u suzbijanju međunarodnog kriminala. Teško je ustanoviti je li seksualna radnica ili radnik žrtva trgovine ljudima ili se tim

poslom bavi dobrovoljno kada je obraćanje policiji od strane žrtve teško moguće ako je žrtva zastrašena i pod prijetnjom, ili se na području EU-a nalazi ilegalno. Uz to, pad broja otkrivenih žrtava vjerojatno znači bolju prilagodbu organiziranog kriminala novim zakonima i pronalazak novih metoda skrivanja od policije. Tražitelji usluga seksualnih radnica svjesni su svoje kriminalizacije pa stoga i sami oprezniji u traženju takvih usluga. Za ovaj *policy* model je vrlo moguće da nije zbilja iskorijenio trgovinu ljudima u zemlji, već je samo postigao već spomenuti "*push-down pop-up*" efekt.

NIZOZEMSKA

Nizozemska je zemlja koja je po specifičnostima i razvijenosti svoje regulacije seksualnog rada jedinstvena u Europi. U kontekstu kulture tolerancije, dobrovoljna je prostitucija u Nizozemskoj oduvijek bila dopuštena kao normalno zanimanje, a ukidanje zabrane vođenja bordela 2000. godine označio je i potpunu legalizaciju. Glavni grad, Amsterdam, prijestolnica je seksualnog turizma. Ciljevi potpune legalizacije prostitucije i regulacija iste sistemom dozvola bordelima i ustanovama za bavljenje seksualnim radom bili su poboljšavanje radnih i životnih prava seksualnim radnicima i radnicama te suzbijanje fenomena prisilne prostitucije te trgovine ljudima za seksualnu eksploataciju. Logika takve pravne regulacije jest da će se legalna prostitucija učiniti sigurnom i dostupnom te tako suzbiti potražnju za uslugama žrtava trgovine ljudima.

Iako mnogi ovakvu liberalnost izjednačuju s izostankom morala, Nizozemci se po tom pitanju ne razlikuju od drugih – prostitucija se ne smatra poželjnim zanimanjem i seksualni radnici stigmatizirani su kao i drugdje u svijetu (Thorbeck, Pattanaik, 2002: 194). U 1970ima i 1980ima, sve više prostitutki-ovisnica i svodnika počelo je prodavati usluge na ulicama Amsterdama te ih je policija čak počela pritvarati zbog kršenja javnog reda i mira. Takve policijske akcije samo su pogoršale situaciju: žene su se osjećale nesigurno i morale su više raditi pa su prestale birati klijente. To je prouzročilo porast pljački, nasilja i silovanja, a socijalni i zdravstveni radnici sve su teže dolazili do ugroženih žena i pomagali im. Čak ni policijske snage nisu bile zadovoljne s rezultatima njihovih akcija, shvativši da postaje teže riješiti slučajeve silovanja i napada. Otežao se i nadzor nad spolnim bolestima. Kad se uvidjelo da je prostituciju nemoguće iskorijeniti, a pokušavanje samo proizvodi suprotan efekt, Nizozemska je počela raditi na zakonskoj regulaciji i poboljšavanju uvjeta seksualnih radnika. Zabilježeno je mnogo pozitivnih promjena. Skoro je svaki nizozemski grad dobio zonu u kojoj je dopušteno tražiti klijente na ulici. U toj zoni mora se nalaziti i dostupan liječnik za konzultacije i preglede,

prezervativi te parkiralište ograđeno žicom gdje žene odlaze s klijentima. Sveukupno, razina sigurnosti je povišena. Javne kuće i bordeli dopušteni su u određenim gradskim zonama.

Sustav davanja licenci za prostituciju i legaliziranja bordela imao je više ciljeva. Kao prvo, htjelo se zaštititi prostitutke od opasnosti na ulicama. Drugi je razlog zaštita od prisilne prostitucije i eksploatacije. Ovako, prostitutke dobivaju licence za rad i same su svoji šefovi. Iznajmljivanje izloga u poznatoj amsterdamskoj Ulici crvenih svjetiljki plaćaju kao poslovni prostor. Seksualni rad je legitimna vrsta zaposlenja, iako zavod za zapošljavanje ne smije samoinicijativno nuditi takvu vrstu radnoga mjesta tražiteljima posla. Za svodništvo i razmjenjivanje prostitutki povišene su kazne. Po Nizozemskom shvaćanju, socioekonomska situacija nije valjan razlog za izostanak slobode izbora, važno je priznati prostituciju kao legitimno zanimanje koje svaka osoba svojevoljno smije odabrati kao najbolji način zarade ako to želi. Upravo zato, seksualnim radnicima omogućeno je udruživanje i djelovanje u Sindikatu seksualnih radnika, što je možda i najbitniji korak ka njihovoj društvenoj afirmaciji i destigmatizaciji. Nadzor higijene bordela i obaveza korištenja prezervativa kako bi se dobila licenca za rad dobri su načini za suzbijanje spolnih bolesti.

Najbitniji razlog za legaliziranje i regulaciju prostitucije jest borba protiv trgovine ljudima. Logika legalizacije je ta da će licencirane prostitutke suzbiti potražnju za seksualnim robinjama i ilegalnim prostitutkama. Na žalost, Nizozemska legalizacijom nije prestala biti zemlja primitka. Broj otkrivenih slučajeva trgovanih ljudi u Nizozemskoj čak svake godine raste (Eurostat 2013, Eurostat 2015). Matak i Vargek (2012:73) navode kako "Prema nekim podacima broj žrtava trgovanja ljudima godišnje je višestruko veći i iznosi od 1000 do 7000 trgovanih osoba, a posljednjih nekoliko godina veliki broj bordela zatvoren je pod sumnjom na kriminalnu aktivnost.". Iako se policija bori s trgovinom ljudima i svake godine spašava sve više žena prisiljenih na prostituciju, teško je osporiti kao je legalizacija u početku zbiljila smanjila stopu trgovine ljudima, no s godinama su se kriminalci prilagodili novim uvjetima. Žene se uvozi u državu i, u najboljem slučaju, prisiljava na legalno traženje licence. Imigrantkinje koje nisu iz Europske Unije moraju raditi ilegalno. Nakon legalizacije, suočene su s još lošijim uvjetima jer moraju prihvaćati raznolikije klijente i zahtjeve, često raditi bez zaštite i za manje novaca. Mjera kojom se nastoji suzbiti ovu pojavu je ta da korisnici nelegalne (nezakonite) prostitucije dobivaju strože kazne, no to je prohibicionistička mjera koja sa sobom povlači sve već navedene nuspojave. No, visoki postotak otkrivenih žrtava trgovine ljudima može značiti i to da je ovakav *policy* model seksualnog rada omogućio državnim autoritetima lakše otkrivanje slučajeva prisiljavanja na prostituciju i trgovine ljudima. Redovite kontrole bordela i povećano

povjerenje u policiju čine šanse otkrivanja žrtvi eksploatacije puno većima nego u slučajevima kada se sav organizirani kriminal obavlja daleko od očiju zakona.

HRVATSKA

Iako je danas u Republici Hrvatskoj zabranjeno bavljenje prostitucijom i radi se na njenom suzbijanju, tako nije bilo kroz cijelu povijest države. Prostitucija je od početaka razvoja bila prisutna u ljudskom društvu, a zbog spolnih bolesti čije je prenošenje postao veliki problem, u 19. stoljeću dolazi do potrebe za državnim nadzorom nad prostitucijom. Izuzetak nije bila ni Hrvatska. Od 1852. u Banskoj Hrvatskoj prostitucija se regulirala Kaznenim zakonom koji je navodio da regulaciju prostitucije provodi lokalno redarstvo. U gradu Zagrebu, prostitucija se do 1922. legalno odvijala u javnim kućama, a do 1934. kroz izdavanje dozvola javno toleriranim prostitutkama. Državni nadzor prostitucije trebao je omogućiti sigurnije poslovanje, poboljšavanje odnosa svodnika i vlasnica bordela (muškarci nisu smjeli biti vlasnici bordela) prema prostitutkama i smanjivanje njihove eksploatacije te redovne liječničke kontrole. Budući da se pokušaj kontrole seksualnog rada pokazao bezuspješnim, ilegalna prostitucija još uvijek prisutna, a trgovina ženama nezaustavljiva, 1934. zabranjen je svaki oblik prostitucije i kriminalizirale su se sve radnje vezane uz nju (Zorko, 2006: 225).

Danas, u Republici Hrvatskoj prostitucija je još uvijek kriminalizirana. To je regulirano putem kaznenog i prekršajnog prava. Kazneno pravo bavi se prisilnom prostitucijom, dok se prekršajnim pravom kažnjava dobrovoljna prostitucija. To znači da je usvojen prohibicionistički model gdje je seksualni rad ilegalan, a kažnjavaju se i pružatelji usluga, to jest prostitutke, i klijenti, i svodnici, ali i osobe koje omogućuju odvijanje prostitucije. Tako članak 7. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira (ZoPJRM) navodi kako je kaznom u protivrijednosti domaće valute od 50 do 350 DEM ili kaznom zatvora do 30 dana kažnjivo omogućivanje korištenja prostora za bludničenje ili potpomaganje vršenja prostitucije na neki drugi način (NN 5/90, 30/90, 47/90, 29/94). Isti zakon člankom 12. propisuje da je odavanje prostituciji prekršajno kažnjivo novčanom kaznom u protivrijednosti domaće valute od 50 do 200 DEM ili kaznom zatvora do 30 dana (NN 5/90, 30/90, 47/90, 29/94). Osobe koje su korisnici dobrovoljne prostitucije još se ne sankcioniraju, ali prema prijedlogu novog Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, "Najznačajnija predložena novina jest da se uz sankcioniranje osobe koja na javnom mjestu ponudi spolne usluge za neku novčanu ili drugu korist, sankcionira i osoba koja kao korisnik plati takvu spolnu uslugu" (Milivojević Antoliš, Mihajlović, Štrk, 2013:289). Po uzoru na Švedski model, takva je regulacija pozdravljena i od

pravobraniteljice za ravnopravnost spolova jer otežava stigmatizaciju i izopćavanje seksualnih radnika ukazivanjem na problem potražnje, a ne samo ponude koju se nastoji suzbiti u prohibicionističkom modelu: "Želimo li suzbiti prostituciju kao društveno neprihvatljivo ponašanje ne smijemo djelovati jednostrano, već i prekršajnu odgovornost treba usmjeriti na obje kategorije prekršitelja, znači na ponuditelje takvih usluga i jednako na njihove korisnike" (Milivojević Antoliš, Mihajlović, Štrk, 2013: 289).

U prijedlogu novog Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira nalaze se još poneke novine. Budući da je teško dokazati 'odavanje prostituciji', što je formulacija koja se nalazi u trenutnom ZoPJRM-u, što znači ponavljanje pružanja spolnih usluga uz naplatu, novopredložene promjene preformulirale bi taj stavak. Po njima, za sankcioniranje prekršaja dovoljno je jednokratno pružanje spolnih usluga za novčanu ili drugu korist. Isto tako, za sankcioniranje klijenata dovoljno je da su oni jednom koristili spolne usluge. Kazna za te radnje iznosila bi 4000 do 10000 kuna ili 60 dana zatvora. Sankcioniralo bi se i samo nuđenje, to jest upit za korištenjem spolnih usluga, i to novčanom kaznom u iznosu od 1000 do 5000 kuna ili kaznom zatvora u trajanju do 30 dana (Prijedlog zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, 2012, čl. 12).

Zanimljivo je kako se korisnike seksualnih usluga osoba pod prisilom i osoba koje su žrtve trgovine ljudima kažnjava ne po prekršajnom, već kaznenom zakonu. Tako klijenti kaznu zatvora od 1 do 10 godina dobivaju ako su znali, ili su morali i mogli znati da primaju seksualne usluge od osobe koja ih nudi pod utjecajem obmane ili prijetnje (Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, čl. 157., stavak 2). Istu kaznu podnose i oni koji koriste usluge osoba za koje su morali ili mogli znati da su žrtve *trafficking*-a (Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, čl. 106., stavak 4). Ako su klijenti službene osobe, mogu dobiti kaznu zatvora u visini i do petnaest godina. Zanimljivo je kako pristanak na iskorištavanje žrtve trgovine ljudima nema utjecaja na postojanje tog kaznenog djela i kažnjavanje istog. Ta je regulacija uvedena jer žrtve trgovine ljudima ponekad znaju da će se baviti prostitucijom, no rečeno im je da će to biti u puno drugačijim i humanijim uvjetima. U drugim slučajevima, njihov pristanak na iskorištavanje rezultat je zastrašivanja, prijetnji i zlostavljanja. Takva obmana može zakomplicirati kažnjavanje organizatora i klijenata.

Sama trgovina ljudima u Hrvatskom je kaznenom zakonu definirana u glavi IX. Koja se bavi kaznenim djelima protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva. Članak 106., stavak (1) navodi: "Tko uporabom sile ili prijetnje, obmanom, prijevarom, otmicom, zlouporabom ovlasti

ili teškog položaja ili odnosa ovisnosti, davanjem ili primanjem novčane naknade ili druge koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, ili na drugi način vrbuje, preveze, prevede, skriva ili prima osobu ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad osobom radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada ili služenja, uspostavom ropstva ili njemu sličnog odnosa, ili radi njezinog iskorištavanja za prostituciju ili druge oblike spolnog iskorištavanja uključujući i pornografiju ili za sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka, ili radi uzimanja dijelova njezinog tijela, ili radi njezinog korištenja u oružanim sukobima ili radi činjenja protupravne radnje, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina" (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15). Ovaj se članak bavi sankcioniranjem organiziranja trgovine ljudima te se ovim putem naglašava važnost borbe protiv organiziranog kriminala. Kazna se povećava ukoliko su ugroženi životi žrtava i može dostići i do 15 godina zatvora. Prisilnom se prostitucijom, pak, izravno bavi Članak 157. Po njemu, u stavku 2. stoji: "Tko drugu osobu radi zarade silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede na pružanje spolnih usluga, ili tko koristi spolne usluge takve osobe uz naplatu, a znao je ili je morao i mogao znati za navedene okolnosti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina." (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15).

Iako Hrvatska ima poprilično uređenu legislativu kada se radi o borbi protiv trgovine ljudima, bitno je naglasiti da je ona tek nedavno uvedena i zato je uspješnost njene implementacije još uvijek upitna. Do sada, Hrvatska je uglavnom bila tranzitna zemlja, a ne zemlja porijekla ili odredišta, što je otežavalo dokazivanje da je u istraživanim slučajevima zbilja u pitanju trgovanje ljudima budući da još ne bi došlo do eksploatacije žrtve. Veber i Košić (2011: 207) izložili su podatak da se u Hrvatskoj od 2002. do 2009. godine identificiralo sveukupno 84 žrtve trgovanja ljudima, od čega je 88% žena, a 32 su osobe hrvatskog državljanstva. Novije statistike iznose Milivojević Antoliš, Mihajlović i Štrk (2013: 293-294), gdje prikazuju kako je od 2010. do 2012. godine za kaznena djela trgovine ljudima i ropstva prijavljeno 19 osoba. Koliko na tu statistiku, koja je poprilično niska s obzirom na količinu prometa trgovine ljudima te legalnih i ilegalnih migracija koje se odvijaju tako zvanom "Balkanskom rutom" kroz Hrvatsku, utječe prohibicija prostitucije, teško je reći. Budući da se ne radi na destigmatizaciji prostitutki i suočavanju javnosti s realnošću *trafficking*-a, moguće je pretpostaviti kako se s tim problemom nedovoljno suočava te se slučajeve ne otkriva dovoljno efikasno, a Hrvatska u suzbijanju međunarodnog kriminala ima važniju ulogu nego ikada kao granična zemlja Europske Unije.

ZAKLJUČAK

Uokvirivanje fenomena seksualne eksploatacije kroz povijest je uvijek bilo vrlo sporno područje koje se pokušalo definirati od raznih grupa, kako feminističkih, tako i onih koje su htjele zadržati dominaciju nad ženskim pravom migriranja. Ovaj je rad prikazao kako se trgovina ljudima i prostitucija danas promatraju kao dvije razdvojene pojave, gdje prostitucija može biti samo jedan od oblika eksploatacije žrtvi *trafficking*-a, a koje mogu biti bilo kojega roda. No, problem trgovine ljudima još je uvijek rodno određeno pitanje u velikoj mjeri te se veći udio žena u trgovini ljudima za seksualnu eksploataciju (i ukupnom broju trgovanih ljudi općenito) može objasniti velikom potražnjom koja je posljedica neravnopravnosti u rodnim odnosima u svijetu. Europska Unija se protiv trgovine ljudima bori svojim programima i direktivama te se oslanja na već postojeće međunarodne konvencije UN-a i Vijeća Europe. U tome se služi agencijama poput FRONTEX-a i EUROPOL-a čija je važnost sve veća s obzirom na transnacionalni karakter *trafficking*-a i migrantsku krizu koja može prikriti problem *trafficking*-a i otežati njegovo otkrivanje.

Hrvatska, Švedska i Nizozemska tri su zemlje Europske Unije koje se s problemom trgovine ljudima bore različitim načinima regulacije prostitucije. Za prostituciju se primjećuje kako je usko povezana s fenomenom *trafficking*-a, pogotovo zato što je često teško povući jasnu granicu između dobrovoljnog seksualnog rada, prisilne prostitucije i trgovine ljudima. Švedska se opredijelila za abolicionistički model regulacije prostitucije, to jest za model kažnjavanja korisnika seksualnih usluga, svodnika i onih koji omogućavaju pružanje seksualni usluga, dok se same prostitutke dekriminalizira i promatra kao žrtve. Ovaj model nastoji stigmatizirati i ukloniti potražnju za prostitucijom i seksualnim uslugama. Po Eurostatovim izvješćima, broj registriranih žrtava u Švedskoj varira te se ne može uočiti konstantni trend povećavanja ili smanjivanja broja registriranih žrtava trgovine ljudima. Nizozemska u usporedbi s Hrvatskom i Švedskom bilježi najveći broj registriranih žrtvi trgovine ljudima, no to ne mora značiti da *policy* model legalizacije prostitucije olakšava trgovinu ljudima u svrhu seksualne eksploatacije. Takvi podaci mogu značiti i samo to da je Nizozemska najučinkovitija u otkrivanju žrtvi. Hrvatska je usvojila prohibicionistički model, koji kriminalizira i pružatelje seksualnih usluga, one koje iste omogućavaju te korisnike, ako su morali ili mogli znati da je riječ o nekom obliku prisile (prisila silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa ovisnosti). Ukoliko prisila nije prisutna, korisnike se ne kažnjava. Može se primijetiti nedostatak sustavnog istraživanja fenomena prostitucije u Hrvatskoj, a kao nova pristupnica Europskoj Uniji i zemlja na njejoj granici, trebala bi više

pažnje posvetiti seksualnom radu radi otkrivanja mogućih lanaca trgovine ljudima i dekriminalizacije žrtvi koje se na prvi pogled može prekršajno kazniti zbog navodne dobrovoljne prostitucije. Upravo se zbog toga hrvatski model *policy* regulacije prostitucije smatra i najlošijim. Niska razina registriranih žrtvi trgovine ljudima samo naglašava negativni odnos državnih autoriteta prema seksualnim radnicima i radnicima te ponestatak interesa za to je li njihov položaj dobrovoljan. Hrvatski zakon koji ih kriminalizira, dok istovremeno ne kriminalizira korisnike, za seksualne radnike i radnice, dobrovoljne ili ne, ima negativnije posljedice od švedskog i nizozemskog modela, pogotovo u pogledu njihove stigmatizacije, ljudskih prava i povjerenja u policiju u slučaju nasilja. EUROPOL-ovi podaci pokazuju kako se trgovina ljudima ne otkriva, najvjerojatnije zato što se pružanje seksualnih usluga odvija daleko od očiju zakona te je moguće da se žrtve trgovine ljudima boje susreta s policijom i zbog prijetnji počinitelja i zbog kazni koje bi same dobile zbog bavljenja prostitucijom.

Teško je dati odgovor na pitanje kojem bi od ovih modela Europska Unija trebala težiti u slučaju odluke o harmonizaciji legislacije o prostituciji kako bi se što uspješnije radilo na suzbijanju trgovine ljudima. Uvijek će postojati dilema što je važnije: pravo na slobodu izbora zaposlenja i omogućavanje što boljih uvjeta za seksualni rad pod rizikom nedobrovoljne prostitucije u legalnoj sferi ili suzbijanje prisilne prostitucije i trgovine ljudima, ali s posljedicom srozavanja uvjeta seksualnih radnika i njihovih ljudskih prava te težeg otkrivanja slučajeva trgovine ljudima za seksualnu eksploataciju koja se sada premjestila još dalje od očiju zakona. Rješenje je vrlo teško postići i zahtijevalo bi idealne uvjete i međunarodnu suradnju. Legalizacija prostitucije, poput one u Nizozemskoj, donosi prednosti za sigurnost i dostojanstvo seksualnih radnika, kojih je kroz povijest uvijek bilo teško da seksualna djelatnost neće opstati usprkos svim uvjetima. Istovremeno, Nizozemska se pokazala i kao država s najviše registriranih žrtava trgovine ljudima od promatranih u ovome radu te je pitanje je li to zato što se legalizacijom prostitucije postigla veća vidljivost seksualne eksploatacije, ili je legalizacija samo potaknula preusmjeravanje crnog tržišta prema Nizozemskim legalnim bordelima gdje se žrtve prisiljava na traženje dozvola za bavljenje prostitucijom. Ono što je bitno jest da bi u korak s legalizacijom trebao ići jači policijski i državni nadzor u vidu zaštite seksualnih radnika i radnica kako bi se izbjegle pojave poput nedobrovoljne prostitucije u legalnim bordelima i seksualno izrabljivanje. Legalizacija pak ne zvuči kao dobra ideja u državama koje se nisu spremne oduprijeti korupciji i započeti snažnu borbu s trgovanjem ljudima. Usprkos tome, u isto bi se vrijeme trebalo raditi na pridavanju ljudskog dostojanstva seksualnim radnicima, barem kroz njihovu destigmatizaciju u javnosti i razbijanje predrasuda.

Iako nema jasnog odgovora na pitanje najboljeg modela za borbu protiv trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploatacije, lijek protiv trgovine ljudima i potražnje za njom treba početi tražiti u edukaciji javnosti o tragičnim pričama koje ona uzrokuje i o tome kako prepoznati žrtve, a ne osuđivati ih. Kao i uvijek, za rješenje problema potrebno je progovoriti o ovakvim temama u javnosti i pokazati veću inicijativu za njihovo rješavanje. Ovaj rad zaključuje kako je legalizacija najbolji *policy* model regulacije prostitucije za omogućavanje prava i povjerenja u autoritet seksualnim radnicima i radnicama, kao i povećavanja vidljivosti organiziranog kriminala, no samo ako se istovremeno državljane educira o problematici trgovine ljudima i opasnosti potražnje za njom.

POPIS LITERATURE

Carrera, Sergio. 2007. The EU Border Management Strategy – FRONTEX and the Challenges of Irregular Immigration in the Canary Islands. *Centre for European Policy Studies Working Document*. No. 261/March 2007

Derenčinović, Davor. 2010. Nisu na prodaju – o pravima žrtava trgovanja ljudima nakon presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Rantsev protiv Cipra i Rusije. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*. 1(1): 53-72

Doezema, Jo. 2002. Who gets to choose? Coercion, consent, and the UN Trafficking Protocol. *Gender & Development*. 10(1): 20-27

Đurđević, Zlata. 2008. Lisabonski ugovor: prekretnica u razvoju kaznenog prava u Europi. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*. 15(2): 1077-1127

EUROPOL. 2017. *SOCTA – Serious and Organized Crime Assessment*. Crime in the Age of Technology

Kempadoo, Kamala (ur.). 2005. *Trafficking and Prostitution Reconsidered: New Perspectives on Migration, Sex Work, and Human Rights*. Boulder and London: Paradigm Publishers

Latković, Goran. 2014. Primjena Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj – mjere za zaštitu i promicanje prava žrtava trgovine ljudima. *Pravni vijesnik*. 30(2): 467-483

Malarek, Viktor. 2006. *Nataše: nova globalna seksualna trgovina*. Zagreb: Prometej

Matak, Šime i Vargek, Ana. 2012. Trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja – utječe li legalizacija prostitucije na smanjenje trgovanja ljudima?. *Pravnik*. 46(1): 59-79

Milivojević Antoliš, Lana, Mihajlović, Petar i Štrk, Davor. 2013. Prostitucija u hrvatskome prekršajnom i kaznenom pravu. *Policija i sigurnost*. 22(2): 284-296

Modly, Duško i Korajlić, Nedžad. 2002. *Kriminalistički rječnik*. Tešanj: Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj

Narodne novine. 1990. *Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira*. Zagreb: NN 5/90, 30/90, 47/90, 29/94

Narodne novine. 2011. *Kazneni zakon Republike Hrvatske*. Zagreb: NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15

Official Journal of the European Communities. 2000. *Charter of Fundamental Rights of the European Union*. C364, 18 December

Official Journal of the European Union. 2011. *Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA*. L 101, 15 April

Pajnik, Majica. 2013. Reconciling Paradigms of Prostitution Through Narration. *Društvena istraživanja*. 22(2): 257-276.

Petrić, Stellan. 2009. Zajednički istražni timovi u Europskoj Uniji. *Policija i sigurnost*. 18(4): 532-538

Rošić, Marijo. 2008. EUROPOL i međunarodna policijska suradnja kriminalističke policije Republike Hrvatske. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*. 15(1): 205-254

Tadić, Jure, Dragović, Filip i Tadić, Tonči 2016. Migracijska i izbjeglička kriza – sigurnosni rizici za EU. *Policija i sigurnost*. 25 (1): 14-42.

Thorbek, Susanne i Pattanik, Bandana (ur.). 2002. *Transnational Prostitution: Changing Patterns in a Global Context*. London, New York: Zed Books

Toić Sintić, Gilio. 2012. Uloga FRONTEX-a u nadzoru vanjskih granica Europske unije. *Policija i sigurnost*. 21(1): 143-154

United Nations. 2000. *Protocol To Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing The United Nations Convention Against Transnational Organized Crime*

United Nations. 2000. *Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing The United Nations Convention Against Transnational Organized Crime*

United Nations. 1949. *Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others*

Veber, Sandra i Koštić, Zlatko. 2011. Obilježja trgovanja ljudima u Republici Hrvaskoj. *Policija i sigurnost*. 20(2): 203-210

Zorko, Tomislav. 2006. Ženska prostitucija u Zagrebu između 1899. i 1934. godine. *Časopis za suvremenu povijest*. 38(1): 223-241

IZVORI

EUROPOL, EMPACT 2014.-2017. Službene stranice EUROPOL-a. <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/eu-policy-cycle-empact> - pristupljeno 28.8.2017.

EUROPOL Press Release, 24. 8. 2017. Službene stranice EUROPOL-a. 25 Arrests and 16 Victims Safeguarded in Operation Against Sexual Exploitation Of Women. <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/25-arrests-and-16-victims-safeguarded-in-operation-against-sexual-exploitation-of-women> - pristupljeno 28.8.2017.

EUROSTAT Methodologies and Working Papers. Trafficking in Human Beings. 2015. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/eurostat_report_on_trafficking_in_human_beings_-_2015_edition.pdf - pristupljeno 18.8.2017.

EUROSTAT Methodologies and Working Papers. Trafficking in Human Beings. 2013. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3888793/5856833/KS-RA-13-005-EN.PDF/a6ba08bb-c80d-47d9-a043-ce538f71fa65?version=1.0> – pristupljeno 18.8.2017.

FBI Federal Bureau of Investigation. US Department of Justice. 2015. Crime in the United States Human Trafficking Uniform Crime Report https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2015/crime-in-the-u.s.-2015/additional-reports/human-trafficking/copy_of_humantrafficking_2015_final.pdf - pristupljeno 29.8.2017.

Independent. 2013. Smith, Joan. Why the Game's Up for Sweedens Sex Trade. <http://www.independent.co.uk/life-style/health-and-families/features/why-the-games-up-for-sweedens-sex-trade-8548854.html> pristupljeno 25.8.2017.

Prijedlog zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira. 2012. <http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=50251> – pristupljeno 20. 8. 2017.

SAŽETAK

Trgovina ljudima ili *trafficking* vrsta je transnacionalnog organiziranog kriminala koja je jako profitabilna i vrlo ju je teško iskorijeniti. Utječe na živote i sigurnost brojnih ljudi diljem svijeta, pa tako i građana Europske Unije. Ovaj rad bavi se trgovinom ljudima u svrhu prostitucije jer je seksualna eksploatacija prepoznata kao najčešći oblik eksploatacije žrtvi *trafficking*-a. Istražuje se relevantna legislacija o trgovini ljudima za EU, obuhvaćajući direktive Unije, konvencije Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe te se daje pregled djelovanja FRONTEX-a i EUROPOL-a kao agencija Europske Unije koje djeluju u svrhu suzbijanja te pojave. Na kraju se sagledava tri modela zakonske regulacije prostitucije prisutne u tri države članice Unije: abolicionističke u Švedskoj, legalizacije u Nizozemskoj te prohibicionističke u Hrvatskoj. Cilj rada jest otkriti kako koji od tih modela utječe na vidljivost trgovine ljudima u svrhu prostitucije, na što je teško jasno odgovoriti zbog činjenice da je opseg ukupne trgovine ljudima nemoguće saznati zbog njenog ilegalnog karaktera i poteškoća u stvaranju konzistentne i kvalitetne zajedničke međunarodne baze podataka o ovoj pojavi.

KLJUČNE RIJEČI: *trgovina ljudima, trafficking, prostitucija, eksploatacija, Europska Unija, abolicionizam, prohibicionizam, legalizacija*

SUMMARY

Trafficking in human beings is a highly profitable transnational organized crime activity that is difficult to eradicate. It makes an impact on the lives and safety of many people around the world, including the citizens of the European Union. This paper deals with trafficking in human beings for the purpose of prostitution because sexual exploitation is recognized as the most common form of exploitation of the victims of trafficking. This paper researches the relevant EU legislation on trafficking in human beings, including the EU Directives, the UN Convention and the Council of Europe Convention. It also reviews the work of FRONTEX and EUROPOL as European Union agencies acting to counteract phenomenon of trafficking. Finally, three models of legal regulation of prostitution which are present in three EU member states are being considered: abolitionist model in Sweden, legalization model in the Netherlands and prohibitionist model in Croatia. The aim of this paper is to find out how these models affect the visibility of trafficking for the purpose of prostitution, a question to which it is difficult to offer a clear answer. That is due to the fact that the complete scope of trafficking in human beings is impossible to measure due to its illegal character and the difficulty of creating consistent and high quality worldwide databases.

KEYWORDS: *trafficking in human beings, prostitution, exploitation, European Union, abolitionism, prohibition, legalization*